

Ypres

Ued.

27.2.

Latsweeschu

Latvian school

walodas mahziba.

Cosmopolitan

Sastādītājs

A. Laimiņš.

Uztutais iedevums.

1711 uz

Rīgas Mahzibas Apgabala Kuratorija 17. novembrī 1898. gada atlabwa seho walodas mahzibu (sesto iedevumu) leetot skolās, kur mahža Latweeschu walodu.

Rigā, 1900.

J. Brigadera apgabdiā.

Ued. Pjuraševs

Latweeſchu walodas mahziba.

Sastahdijis

A. Laimiņſch.

Uſtutais iſdewums.

Riġas Mahzibas Apgabala Kuratorija 17. nowembri 1898. gadā
atlabwa ſcho walodas mahzibu (sesto iſdewumu) leetot ſkolās,
kur mahza Latweeſchu walodu.

Tattu Riikliku Ülikooli
Raamatukogu

166537

Riġā, 1900.

J. Brigadera apgahdiba.

Дозволено цензурою. — Рига, 19-го августа 1900 года.

и 200 56 237х

Tartu Ülikooli Raamatukogu

Satura rahditajs.

Pirmā daļa.

Weenfahrschs teikums un wahrdu mahziba.

Pirmā nodala.

	Kap. n.
1. Teikums	1
2. Teikuma preekschmets un isteizejs	2
3. Balfeeni	3
4. Stani	4
5. Burti	5

Otrā nodala.

6. Buhtibas wahrds	6
7. Buhtibas wahrdu fahrta	7
8. Skaitlis	8
9. Lozischana jeb deklinazija	9
10. Darischanas wahrds	11
11. Renoteizamā isteikme (infinitivs)	12
12. Persona	13
13. Laiks	14
14. Darischanas wahrdu lozischana jeb konjugazija	14
15. Ihpafchibas wahrds	15
16. Galotnes	17
17. Lozischana	18
18. Salihdsinajumu pafahpeni	19

Treschā nodala.

19. Skaitla wahrds	22
20. Lozischana	23
21. Weetneeka wahrds	24
22. Lozischana	26
23. Weenkahrschs teikums	28
24. Teikumi pehz sawa fatura	32
25. Pilns un nepilns teikums	34

Zeturta nodala.

	lap. p.
26. g. Darīšanas wārds	35
27. g. Laiks	36
28. g. Isteikmes	38
29. g. Darbības kārtā	39
30. g. Lozīšana (konjugācija)	40

Beetā nodala.

31. g. Apstākļa wārds	48
32. g. Satikmes wārds	50
33. g. Beedrotājs	52
34. g. Sajutumu šķāns	53
35. g. Wārdu šķiras	54

Otrā daļa.

Wārdu mahziba pa daļai. Teikumu mahziba.

Birmā nodala.

36. g. Wārdu zēšanas	56
37. g. Weenfārschi un šalitti wārdu	57
38. g. Buhtības wārdu eedališana	58
39. g. Buhtības wārdu eedališana deklinācijās	59
40. g. Darīšanas wārdu eedališana konjugācijās	59
41. g. Divdabis (partizips)	60
42. g. Leetojums	63

Otrā nodala.

43. g. Weenfārschs nepagarināts teikums	65
44. g. Weenfārschs pagarināts teikums	66
45. g. Leetojums	67

Trešā nodala.

46. g. Sawilks teikums	68
47. g. Saliks teikums	69
48. g. Teikumu safahrtojumi	70
49. g. Leetojums	71

Zeturta nodala.

50. g. Teikumu pahrfahrtojumi	72
51. g. Apsihmetāji teikumi	73
52. g. Pāpilditāji teikumi	74
53. g. Apstākļu teikumi	75
54. g. Laika teikumi.	76
55. g. Kārta, zēlona un nolūka teikumi	78
56. g. Atstāstis teikums	79
57. g. Cēprausī wārdu un teikumi	80
58. g. Ufuna un peelikums	81
59. g. Leetojums	82
60. g. Beeturas-sihmes	82

Pirmā daļa.

Weenkahršs teikums un wahrdu mahziba.

Pirmā nodāļa.

1. §. Teikums.

Предложение.

Pawafaris.

Pawafaris nahf.

Seema behg.

Sneegs kuhst.

Wisbulitis seed.

Zihrulīs dseed.

Saulite filda.

Domas īsafam wahrdoš jeb runajam. Runa fastahw no teikumeem un teikumi no wahrdeem. Īkweenā teikumā īsteizam kahdas domas, kā: pawafaris nahf, seema behg. Teikumu dabujam, ja nemam kahdu preefšmetu un no tā ko īsafam. Tō teikuma lozekli, no ka ko īsafam, šauzam **teikuma preefšmetu** (subjektu). Preefšhejōš teikumōš preefšmeti ir: pawafaris, seema, sneegs, wisbulitis, zihrulīs, šaulite.

Tō teikuma lozekli, kas no teikuma preefšmeta kautko īsteiz, šauzam **īsteizeju** (predikatu). Īsteizeji ir: nahf, behg, kuhst, seed, dseed, filda. **Teikuma preefšmetš un īsteizejs ir teikuma galwenee lozekli.**

2. §. Teifuma preefšmets un išteizejs.

Подлежащее и сказуемое.

- Sirgs (kas) smeeds (ko dara?).
 Sirgs „ ir stiprs (kahds ir?).
 Sirgs „ ir mahjas=kustonis (kas ir?).
 Sirgs „ teef ehdinats (kas teef darits?).

Teifuma preefšmets jeb subjekts atbild uf jautajumu:
kas? Išteizejs atbild uf jautajumeem: **ko dara?**
kahds ir? kas ir? kas teef darits?

1. usdewums. Kas mahza, mahzas, plauj, pahrdod, maš, rej, šchuw, ehwelē? Kahds ir ošols, šafis, kahda lapša, aita, šahle, kahds šuns, wilks, wanags, šneegs, ledus?

Peem.: Školotajs mahza.

Peef.: Pirmais mahrds teikumā jarašta ar leelo šahkuma burtu. Teifuma beigās jaleef punkts.

2. usdewums. Kas ir gows, gailis, lihdaša, preede, semene, Riga, Kreewija, šeišars, frejmene, mehnešs, ahbols? Kas teef ušteikts, šmahdets, ehdinats, ziršts, šchuhts?

Peem.: Gows ir mahjas=šops.

Wafara.

Rattis ir ihšas. Deenas garas. Saulite šilda. Lauki šako. Ganinšch gana. Putnini dšeed. Pušites šeed. Taurini lido. Šahle nobreest. Strahdneeki plauj. Šeens kalst. Raudšes pazekas. Šchuhni pildas. Augki gatawojas. Semkopji zere. Zeribas peepildas.

3. usdewums. Norakšti preefšchejo aprakštu un paštrihpā teifuma preefšchetus!

Rudens.

Wafara beidšas. Rudens eefahšas. Semkopis ir ušzihšigs. Lauki teef nošopti. Ahboli ir gatawi. Lapas nobšeltē. Bešdeligas aišlaisčas. Dšeešmas aplušt. Šaifs

ir mehfs. Naktis tumfcha. Nofes teef apfegtas. Seme noguruſi. Puſkites dus. Rudens ir wakars. Pawafaris ir rihts.

4. uſdewums. Norakſti preekſchejo aprakſtu un paſtrihpā iſteizejus!

5. uſdewums. Norakſti ſekofchos teikumus un ſtahdi pehz teikuma preekſchmeta un iſteizeja jautajumus!

Puiſens rakſta. Tehms wij. Mahte ir mihta. Wihtols ir foks. Wiſbulitis ir puſkite. Nofs teef zirfts. Semene ir ſarkana. Bumba ir apaka. Wehjinfch ſchuhſcho. Wilks ir ſwehrs. Grahmata teef laſita. Lauwa ir ſiprs. Lihſt leetus. Tuwojas rudens. Gulbis ir balts. Zeelawina ir putniinfch. Tehmija dahrga.

P e e m.: Puiſens (kas?) rakſta (ko dara?).

3. §. Balſeeni.

СЛОГИ.

Behz pa=beig=ta dar=ba ſal=da du=fa. Lee=li=fcha=nās ſmah=de=ja=ma.

Balſeens ir waj nu wahrds waj wahrda data, ko iſteiz ar weenu mutes atwehreenu. Ir weenbalſeenu, diw=, trij= un wairakbalſeenu wahrdi.

Rakſtot gadas, ſa ſahds wahrds eefahktajā rindinā neſaet, kadehl wina pahrejā data jarakſta jaunajā rindinā. Uſ jauno rindinu japahrnes tikai weſeli balſeeni, bet nekad daliti. Ja balſeens ſaſtahw no weena burta, tad to neatdala, ſā: o-ga, a-ka, bet rakſta ſopā (oga, aka).

Wilks un kaſa.

Kaſa ſtahweja uſ augſtas klints. Wilks winu eerau-dſija un gribeja nofoſt. Tadehl wininfch to mihtligi aizi-naja: „Nahz jel ſchurp lejā! Sche daudſ labaka ganiba,

nekà tur augščà." Bet kasa nomanija wilka domas un fazijs: „Dsihwiba man mihlaka, nekà trekna ganiba."

6. (5.) ušdewums. Moraksti preekšhejo stahstiku (fabulu), fadalidams balšeendš!

Peem.: Wilks un kasa. Kasa stahweja uš augštas u. t. t.

7. ušdewums. Sabali fekošcho stahstiku balšeendš!

Peteris Leelais.

Peteris leelais nonahza pee Kewas un gribeja tift pahri. De winšč eeraudsijs kahdu faihgufchu laimineeķu beš darba stahwam. „Pahrzel mani!" Peteris uš wimu teiza. „Man laiwa faplihfusi," bij atbilde. Peteris lika parahdit laiwu. Wimi abi iswilka laiwu mašà un to drihsà laikà islaboja. Bezais laimineeķs par fchahdu fwešču walihdsietaju brihnijās. Behz tam winšč nepasihstamo fungu pahrzehla pahri. Peteris laimineeķam par fcho darbu turklaht wehl labi famakšaja.

4. §. Skani.

ЗВУКИ.

u — p — i — t — e
 m — ah — j — a
 g — o — d — s

Walodas wismajakà dala ir fkanis. Wahr-dam „upite" ir peezi fkanis: u, p, i, t, e. **u, i, e** ir **patškani**, **p, t** — **lihdsškani**. Patškanus fpeh-jom isrunat weegli un fšaidri beš zitu fkanu palih-dšibas, bet lihdsškani ir tikai tad weegli un fšaidri isruna-jami, ja tee weenoti ar patškaneem.

Patškani — гласные, lihdsškani — согласные.

a. a, e, i, o, u.

b. ai, au, ei, ee, ui.

Patškani ir **weenfahrschi** (a) un **šalikti** (b).

Wahrđi ar weenfahrscheem patškaneem: galđs, tehws, tilts, logš, luhks, ahbols, mahte, tihrums.

Wahrđi, kurōs atrodas ari šalikti patškani: maiše, aufle, meita, eela, puika, pafaule, šaimneekš, isteikums, muischneekš.

a. b, ž, d, dš, (f, h,) j, k, l, m, n, p, r,
š, s, t, w.

b. g (=gj), (ch), k (=kj), l (lj), n (nj),
r (=rj), šch, sch, dšch, tšch.

Lihđšškani ir ari **weenfahrschi** (a) un **šalikti** (b).

Šaliktee lihđšškani ir miħšštinati ar j.

No	gi	izkešas	g:	(wegis),	genit. wega	no wegja.
"	kj	"	k:	(mehrkis),	" mehrka	" mehrkja.
"	lj	"	l:	behglis,	" behgla	" behglja
"	nj	"	n:	tihnis,	" tihna	" tihnja.
"	rj	"	r:	mehris,	" mehrea	" mehrja.
"	šj	"	šch:	kahšis,	" kahšcha	" kahšja.
"	šj	"	sch:	našis,	" našcha	" našja.
"	dš	"	dšch:	wadšis,	" wadšcha	" wadja.
"	žj	"	tšch:	wemiz,	" wetišcha	" wezja.

5. §. Burti.

Буквы.

a. a b ž d e (f) g (h ch) i j k l m n
o p r š s š t u w.

b. A B Ž D E (F) G (H Ch) J
K Q M N O P R S Š T U W.

Medjamās ūkanu ūhmes ir burti. Burti ir **maūi** (a) un **leeli** (b).

Ū, h un **ch** ir tapinati burti no zītām walodām un leetojami tīkai ūweūchwahrds, kā: **Ūenikija, Ūanibals, Ūuchara.**

Kā dabujam teikumū?

Kas ir teikuma preeūūmets jeb subjekts?

Kas ir iūteizejs?

Uū furu jautajumu atbild teikuma preeūūmets?

Uū kureem jautajumeem atbild iūteizejs?

Kas ir balūeens?

Zīf balūeenu wahrdi atrodas?

Sauz ween-, diw-, trij- un wairakbalūeenu wahrds!

Kas ir ūkanis?

Kā ūkani eedalas?

Sauz a) weenfahrūchos patūkanus, b) ūaliktos patūkanus!

Kas ir burti?

Zīfejadi burti ir?

Otrā nodatā.

6. ū. Buhtibas wahrds.

Имя существительное.

Galds, lampa, koks, ūirgs, mahja, ūaule, upe, ūiltums, gudriba, lepniba, zeriba.

Buhtibas wahrds ir buhtibu jeb leetu noūautums.

Koks.

Kokam ir ūaknes, ūahws, ūari, lapas, ūeedi un augki. ūaknes turas ūemē jo zeeūhi. No ūaknēm iūaug ūahws. Pee ūahwa ir ūari un pee ūareem lapas un augki. Lapas plauūst pawaūari. Rudenī tās nodūeltē un nobirst. Daūūeem kokeem naw lapu, bet adatas jeb ūkujas. Ir ari tahdi koki, furu auglus mehū ehdam. Kuri tee ir? Kurūch koks behrneem wiūlabaf patihf? Kas kokeem leef augt?

8. (6.) usdewums. Noraksti preekšchejo aprakstu un pastrihpā buhtibas wahrduš!

7. §. Buhtibas wahrdu fahrta.

Buhtibas wahrdi ir waj nu **wihriščkas** waj **feewiščkas** fahrtaš.

Ja buhtibos wahrdam peeleeekams preekščā „**taš**“, tad wišč ir wihriščkas fahrtaš, kà: **taš** wihrs, **taš** fokš, **taš** tilts. Turpreti, ja tam stahdams preekščā „**ta**“, tad wišč ir feewiščkas fahrtaš, kà: **ta** mahja, **ta** šahle, **ta** iškaps.

1. Wihriščkas kahrtaš buhtibas wahrdi.

- a. Gald—**š**, školn—**š**, araj—**š**.
- b. Žel—**šč**, štrautia—**šč**, kozia—**šč**.
- z. Brahl—**iš**, gail—**iš**, grahw—**iš**.
- d. Led—**uš**, tirc—**uš**, med—**uš**.

No preekšchejeem peemehreem redšams, kà wihriščkas fahrtaš buhtibas wahrdeem ir **tščetrejadaš** galotnes: **š, šč, iš, uš**.

Dašcheem wihriščkas fahrtaš buhtibas wahrdeem ir **a** waj **e** galotite, kà: puika, lauma, bende.

9. (7.) usdewums. Upraksti 6 wihriščkas fahrtaš buhtibas wahrduš ar **š**, 6 ar **šč**, 6 ar **iš**, 4 ar **uš** galotni!

Feewiščkas kahrtaš buhtibas wahrdi.

- a. Meit—**a**, mahš—**a**, lapš—**a**.
- b. Preed—**e**, školneez—**e**, maht—**e**.

Seewiščkas fahrtaš buhtibas wahrdu galotnes ir: **a, e**.

Jr buhtibas wahrdi, kas ar S galotni ir ņewiņkas
fahrtaņ, ka: ņird—S, iņkapt—S, auņ—S.

Pe e ņ.: Daņchi buhtibas² wahrdi peeder abam fahrtam, ka: plahpa
malbona, auņņa u. ņ., jo ņaka: **taņ** plahpa, **ta** plahpa.

10. (8.) uņdewumņ. Norakņti ņekofņos buhtibas wahrduņ,
peelņdamņ wahrdinuņ **taņ** waj **ta!**

Kalns, zeņņch, ahbele, auņņ, logņ, mahja, grahmata,
aņņ, ņirdņ, aukle, ņkapis, leduņ, zehleens, mahte, meitene,
puņka, airis, ņlehtņ, tauta, ņimņ, karogņ, kraņņuņ, kalniņņch,
lauma (taņ).

Pe e m.: Taņ kalns, taņ zeņņch, ta ahbele.

8. ņ. Staitliņ.

Число.

- a. Bagalmņ, fokņ, aita, kruhņe, ziltņ.
- b. Bagalmi, fokņ, aitaņ, kruhņeņ, ziltiņ.
- z. Dņelņņ, ņeens, ņudrabs, ņweeņņtņ, meduņ, ņahlņ.
- d. Ramanas, ehrgelņņ, ņwahrņi, daņņkaņ, kaņņaņ.

Ja peeminam tikaņ weenu leetu, tad buhtibas wahrduņ
ņtahm **weenņņkaitli** (a), ja runajam par wairak leetam,
tad **daudņņņkaitli** (b). Jr wahrdi, kaņ leetojami **tikaņ**
weenņņkaitli (c); ņņoņ ņauz par **weenņņņkaitlineeņeem**.
ņiti wahrdi leetojami **tikaņ daudņņņkaitli** (d); ņņee ir
daudņņņkaitlineeņi.

11. (9.) uņdewumņ. Pahraņņti ņoņ teikumuņ daudņņņkaitli!

Puiņeņņ ņpehlejaņ. Mita lehka. Ganinņņch dņeedaja.
Putniņņch drihņ atliidoņ. Semene ir gahrda oga. Lauma ir
ņoti ņtiptņ. Kalpņ plauj ņeenu. Waj ņkolneceze dņeedaja?

Waj stahrkis drihi pahrnahks? Grammata ir deriga. Deena buhs jauka. Buks seedes pilnâ krahfchnumâ.

Peem.: Buifeni spehlejas.

9. §. Lozifchana jeb deklinazija.

СКЛОНЕНИЕ.

Weensfkaitlis.

Daudsfkaitlis.

1) Koks ir derigs.	Kofi ir derigi.
2) Koka sari lapaini.	Kofu sari lapaini.
3) Kokam wajag mitruma.	Kofeem wajag mitruma.
4) Kofu fargâ.	Kofus fargâ.
5) Kofâ dseed putni.	Kofôs dseed putni.
6) Koks , stahwi stipri!	Kofi , stahwat stipri!

Buhtibas wahrds tikpat weensfkaitli, kâ ari daudsfkaitli feschējadi leetojams, jeb winam ir feschī lozijumi. Lozijumu nosaukumi ir fchee:

- 1) **Nominatīvs**, kas atbild uz jautajumu: **kas?**
- 2) **Genitīvs**, kas atbild uz jautajumu: **ka?**
- 3) **Datīvs**, kas atbild uz jautajumu: **kam?**
- 4) **Akuzatīvs**, kas atbild uz jautajumu: **ko?**
- 5) **Lokatīvs**, kas atbild uz jautajumeem: **kur? kad?**
- 6) **Wokatīvs**, ufrunas lozijums, kâ: **dehlin!**

Wokatīmu leeto wairak pee dsihwu preekfchmetu wahrdeem.

Peef.: Buhtibas wahrds lokot, wokatīwa lozijumu atmetifim, jo winsch daudsfreis lihdsigs nominatīwam.

12. (10.) usdewums. Moraksti fefofchos teifumus un leez pehz buhtibas wahrdeem jautajumus!

Dehls lafa grahmatu. Lehla preze tuffcho mafu. Mehs gaidam pawafara. Mahte pawehl behrneem. Aufstums flinla ahrste. Blehdiba blehdibu dsemdè. Dauds fumu, maf mahjas fargu. Geradumam leels spehls. Gadrajam gudra nelaimè. Jsteikta wahrda newar atnemt. Lischkim falda mehle. Uguns naw puks.

Peem.: Dehls (kas?) lafa grahmatu (fo?).

1. Wihrischkas kahrtas wahrdi.

Weensfkaitlis.

N.	galbs	zefsch	brahls	tirgus
G.	galda	zela	brahla	tirgus
D.	galdam	zelaam	brahlim	tirgum
U.	galdu	zela	brahli	tirgu
L.	galda	zela	brahli	tirgu

Daudsfkaitlis.

N.	galbi	zeli	brahli	tirgi
G.	galdu	zela	brahli	tirgu
D.	galdeem	zeleem	brahleem	tirgeem
U.	galbus	zelus	brahbus	tirgus
L.	galbos	zelos	brahbus	tirgus

13. (11.) usdetums. Lofi rakstos: pagalms, fruhminsch, gailis, ledus!

2. Geewischkas kahrtas wahrdi.

Weensfkaitlis.

N.	fkola	fahle	firds
G.	fkolas	fahles	firds
D.	fkolai	fahlei	firdij
U.	fkolu	fahli	firdi
L.	fkola	fahle	firdi

Daudsſſ aitlis.

N.	ſkolas	ſahles	ſirdis
G.	ſkolu	ſahlu	ſirſchu
D.	ſkolàm	ſahlèm	ſirdim
A.	ſkolas	ſahles	ſirdis
L.	ſkolàs	ſahlès	ſirdis

14. (12.) **usdewums.** Lofi rakstòs: meita, ſpole, walfſt!

Pateſtigs prahts.

Mahte ſubtija ſawu meitinu Annu ar krukſi uf amotu, bet Annas brahlis Peteris gribeja eet wiras weetà neſt mahteì uhdeni. Anna nedewa wiram krukſes, un tà abi behrni kihwejàs, lihdi krukſe beidsot iſkrita un ſaplihſa. Peteris, apſinadamees par wainigu, ſahka raudat. Te peenahza wezà krukſmahte un ſazija: „Wai, Peterit dehliu, nu jau atkal buhs no mammaſ! Kà man tewis ſchehl! Gij nu labat paſaki, ka krukſe man ſaplihſa!“ Bet Peteris ſlauzija aſaras iſ azim un ſazija: „Ne, melot nemeloſchu, lai mahte mani ſoda, ja grib.“

15. (13.) **usdewums.** Uſmeklè preeſſchejà ſtahtinà buhtibas wahrbus un noteiz wiru lozijumus!

10. §. Darifchanas wahrds.

Глаголь.

- a. Strahdneeks zehrt. Stolneeze rakſta. Gans gana. Kalps gaida. Bagatais dod. Saimneeks ſehj.
- b. Puſe ſeed. Stolens ſehd. Meita guf. Sahle aug.

Darifchanas wahrds iſteiz preeſſchmeta darbibu (a) waj ſtahwofli (b).

Pež darifšanas wahrdeem, kas eesihmē darbību, waram stahdit jautajumus: **ka? kam? ko?** Peem.: Puiševam vajag (ka?) nascha. Tirgotajs pahrdo (kam?) pirzejam. Skolneeze lasa (ko?) gramatu.

Pež stahwočka darifšanas wahrdeem šchabdu jautajumu newar stahdit.

16. (14.) ušbewums. Iščaksti no šefošchajeem darifšanas wahrdeem wispirms tos, kas eesihmē darbību, un pež tam tos, kas stahwočki eesihmē!

Kunat, domat, tezet, rakstīt, meklet, luhst, raudat, šakot, plaut, šahpet, škanet, šchaut, nest, šnaust, weit, aizmigt, škaldit, kalst, dšeedat, redset, dšert, wišt, ruhgt, šihmet, šnigt, gaudot, luhgt, pahrdot, rakst, plaukt.

11. §. Nenoteizamā isteikšme (infinitivs).

Неопредѣленное наклонение.

Meklet, eet, stahwet, rakstīt, domat, gehrbtees, masgatees, šatiktees.

Šchee darifšanas wahrdi stahw nenoteizamajā isteikšmē. Nenoteizamā isteikšme **ir nelozita darifšanas wahrdu forma.** Nenoteizamā isteikšme ir tas pats darifšanas wahrdam, kas nominativs buhtibas wahrdam.

17. ušbewums. Noraksti un paštrihpā wahrduš nenoteizamajā isteikšmē!

Laiš strahdat! Wišč neprot lasīt. Brašlim nepatihst šchuhpotees. Školā mahzamees lasīt, rakstīt, rehšinat, dšeedat un šihmet. Mahša prot špehlet. Daudš ehst naw wesełigi. Paštaigatees ir patihkami. Tehws aišbrauza uš

pilsehtu eepirktees. Behrneem jamahzas paklaufit. Strahdat ir gods, flinkot — fauns. Slinkais grib schodeen pastaigatees, bet tikai rihtu strahdat.

12. §. Persona.

Лицо.

a. Pirmà persona:	Es lasu.	Mehs lasam.
b. Otrà persona:	Tu lasi.	Juhs lasat.
z. Treščà persona:	Winfch } Wina }	Wini } Winas }

Personas ir trihs:

pirmà persona jeb **runataja** (a),
otrà persona jeb **usenuatà** (b),
treščà persona jeb **runà minetà** (z).

„Es, tu, winfch, wina, mehs, juhs, wini, winas“ ir personu weetneeku wahrdi.

„Es, mehs, tu, juhs“ stahw palaiskam zilweku jeb personu wahrdu weetà, kà: es dseedu, mehs dseedam, tu jihmè, juhs sijnemat.

„Winfch, wina, wini, winas“ stahda ari nedsihwu preefchmetu weetà, kà: koks sakò = winfch sakò, oga ir gahrda = wina ir gahrda, skoleni raksta = wini raksta, meitenes ada = winas ada.

18. usdewums. Peeleez pee jekofchajeem darischanas wahrdeem noderigus weetneeku wahrduis!

Luhdsam. Runà. Plauj. Raksti. Achkinas. Stahstija. Paklaufis. Strahdafat. Slauka. Ganija. Maksas. Rahdu. Mekle. Skaldija. Usmanis. Taupom. Greefchu. Redj. Dsirdeja. Atbrauks. Wisirajàs. Upgehrbfsatees. Palihdsifat.

Peem.: Mehhs luhdsam.

13. §. Laifs.

Время.

Laifs ir trejads:

1) **tagadne**, kas rahda, ka darischana noteef tai brihdi, kad par to runajam; par peem.: es rakstu, dseedu;

2) **pagahzne**, kas rahda, ka darischana jau notikusi agrak pirms ta brihscha, kad par to runajam, ka: es rakstiju, dseedaju;

3) **nahkotne**, kas rahda, ka darischana nenoteef tai brihdi, kad par to runajam, bet notiks wehlat, ka: es rakstischu, dseedaschu.

tagadne — настоящее время,
pagahzne — прошедшее время,
nahkotne — будущее время.

19. ušdewums. Noraksti un eefihme laifus pehz dotà peemehra! (t.=tagadne, p.=pagahzne, n.=nahkotne).

Wini špehleja. Es klaušos. Tu atpuhtees. Winišch ganija. Wini sahgēs. Winas pluhza. Mehš gahjam. Tu brauzi. Šuhs dehitat. Es atradu. Tu redseji. Wini wišinafees. Mehš šehšam. Šuhs stahwejat. Winas pluhks. Wini gatamošees. Wina klauka. Winišch pahrdod. Mehš pirkām. Wini kurinās. Tu nes. Wina lej.

Peem.: Wini špehleja (p.).

14. §. Darischanas wahrdu loziščana jeb konjugacija.

Спряжение.

Renoteizamà isteikme: rakstit.

Tagadne.
Es rakstu

Pagahzne.
Es rakstiju

tu raksti
 winšch } raksta
 wina }
 mehš rakstam
 juhs rakstat
 wini }
 winas } raksta

tu rakstiji
 winšch } rakstija
 wina }
 mehš rakstijam
 juhs rakstijat
 wini }
 winas } rakstija

Nahkotne.

Es rakstīschu
 tu rakstīsi
 winšch } rakstīs
 wina }

mehš rakstīsim
 juhs rakstīfat
 wini } rakstīs
 winas }

Parnehle.

Raksti!
 Rakstat!

Renoteizamà isteikšme: staigat.

Tagadne.

Es staigaju
 tu staigà
 winšch } staigà
 wina }
 mehš staigajam
 juhs staigajat
 wini }
 winas } staigà

Pagahagne.

Es staigaju
 tu staigaji
 winšch } staigaja
 wina }
 mehš staigajam
 juhs staigajat
 wini }
 winas } staigaja

Nahkotne.

Es staigafchu
 tu staigafi
 winšch } staigàs
 wina }

mehš staigafim
 juhs staigafat
 wini } staigàs
 winas }

Pawehle.

Staigà

Staigajat!

20. (15.) **usdewums.** Lofi: dseedat, maſſat, raſt, neſt!

Wakars.

Deena beidsas. Saule nolaiſchas. Swaninſch ſkan.
Semkopis naht no darba mahjos. Ganems pulks dodas
kuhti. Zihruka dſeefmina apkluſt. Wadebeſchi noſarkſt.
Sahlè zekas roſa. Pukites ſaklauj ſeedirus. Paleek klufs
meſchà un laukòs. Daba ilgojas pehz meera. Ari zilweki
taiſas us duſu. Wezaki un behrni noſkaita wakara luh-
gumu. Pehz tam mini eet gulet.

21. (16.) **usdewums.** Uſrakſti preeſchejo aprakſtu: 1) pa-
gahtnè, 2) nahkotnè!

Seema.

Seema nahks drihs. Tad seme atduſeſees. Uhdeni ſaſals.
Sneegs ſnigs. Lauki buhs balti. Laudis wiſinaſees.
Sehni ſkrees ar ſlidinàm. Wini taiſts ari ſneega-wihrus.
Atnahks miſlee ſeemas-ſwehtki. Wezaki dos behrneem
dahwaninas. Tad behrneem buhs leels preeks.

22. (17.) **usdewums.** Uſrakſti preeſchejo aprakſtu: 1) ta-
gadnè, 2) pagahtnè!

15. §. Zhpafchibas wahrds.

Имя прилагательное.

Zhpafchiba.

a. **Zabs** (ſahds?) foks. **Zeela** (ſahda?) muſiſcha.
Garſch tornis. **Mugſts** muhris. **Sala** plawa.
Zaipna meitina.

Apstahklis.

b. **Wafarejs** (kurfch?) darbs. **Zagadeja** (kura?)
ftunda. **Widejs** bakks. **Behdeja** nedeka.

**Ihpafchibas wahrdi norahda preekfchmetu
ihpafchibu** (a) **waj apstahkli** (b).

Wahrdi, kas isteiz **ihpafchibu**, atbild uf jautaju-
meem: **kahds?** **kahda?** **Kahds** foks? **Kupls** foks.
Kahda puke? **Skaiſta** puke.

Wahrdi, kas eefihmè **apstahkli**, atbild uf jautaju-
meem: **kurfch?** **kura?** **Kurfch** laiks? **Zagadejs**
laiks. **Kura** mahja? **Mugſcheja** mahja.

Ihpafchibas wahrdeem, kas eefihmè **apstahkli**, ir galotne
— **ejs, eja**.

23. (18.) uſdewums. Norakſti un paſtrihpà ihpafchibas wahrduſ!

Zauru maiſu nemar peepildit. Ja naw gudras gal-
was, turi weeglas kahjas. Raunigs funs netop tauks. Launi
kaudis meklè pee ziteem kaunus, labi — labus darbus.
Melnus darbs, balta maiſe. Metaiſns graſis apehd taiſnu
mantu. Wafareja deena wairs atpakal nenahks. Swefcha
maiſe ruhgta. Wakejas durwis rahda ſaglim zeku.

16. §. Galotnes.

Окончания.

a. **Lab—s** ſkolens. **Skolens** ir **lab—s**.
Gudr—s teefneſis. **Teefneſis** ir **gudr—s**.
Skaiſt—a puke. **Puke** ir **ſkaiſt—a**.
Rahtn—a meitina. **Meitina** ir **rahtn—a**.

b. **Lab—ais** ſkolens. **Gudr—ais** teefneſis.
Skaiſt—à puke. **Rahtn—à** meitina.

Jhpaſchibas wahrdeem ir dimejadas galotnes:

1) **nenoteizejaš** (a),

2) **noteizejaš** (b).

Jhpaſchibas wahrds ar nenoteizeju galotni war ſtahwet **pirms** un **pehž** buhtibas wahrda (a), bet ar noteizeju galotni **tifai pirms** buhtibas wahrda (b).

Jhpaſchibas wahrdi paſchi par ſewi ir beš kahtas. Wini peenam ta buhtibas wahrda kahtu, kuram tee pee-weenoti. Peem.: Wihſch brahlis. Mihla mahfa.

24. (19.) uſdewums. Morakſtidams lez nenoteizeju galotnu weetâ noteizejas un noteizeju galotnu weetâ nenoteizejas!

Leels kalns. Plata eela. Gaiſcha nakts. Maſais logs. Baltâ lapa. Wežs fokš. Saka ſahle. Leelâ pilſehta. Jaunais kalendars. Naidigs kaimiſch. Garſch torniſ taklu redſams. Gudrs un taiſns teeſneſis dara daudš laba. Saprahtigs wihrs zeena tikumus. Wš zirwiš drihš akmeni atrod. Jauna flota labi ſlauka. Launa eerſcha maitâ tikumu. Lehta preze tuſſcho mafu.

Peem.: Leelais kalns. Platâ eela.

17. §. Loziſchana.

1. Nenoteizeja galotne.

Weenſkaitliſ.

Daudšſkaitliſ.

Wihriſchâ kahtâ. Seemiſchâ kahtâ. Wihriſchâ kahtâ. Seemiſchâ kahtâ.

N.	labš	laba	labi	labas
G.	laba	labas	labu	labu
D.	labam	labai	labeem	labam
U.	labu	labu	labuš	labas
L.	labâ	labâ	labôš	labâš

25. (20.) usdewums. 1) Lofi buhtibas wahrduš ar ihpašchibas wahrdeem, kà: labš skolens, augligns tihrumš, dahrga manta, balta puše; 2) iſlofi rakštòš: dšikšch grahwis, masa fiwš!

2. Noteizeja galotne.

Weenškaitlis.

Daudšškaitlis.

Wihrišchà kahrtà. Seewišchà kahrtà. Wihrišchà kahrtà. Seewišchà kahrtà.

R.	labais	labà	labee	labàs
G.	labà	labàs	labo	labo
D.	labajam	labajai	labajeem	labajàm
U.	labo	labo	laboš	labàs
L.	labajà	labajâ	labajòš	labajàs

26. (21.) usdewums. 1) Lofi: beesais mešchš, rešnais fošš, šakà plawa, špošchà šwaigsne; 2) lofi rakštòš: gudrais sehns, schigla pele!

27. usdewums. Tàpat kà 24. usdewumà.

Tehmš nopirka jaunuš kalendaruš. Ar naidigu kaimiau gruhti dšihwot. Šlaitajàm preedem maš faru. Jaunas fiwis labpraht pirš. Tufschà galwà allasch daudš lepnibas. Mehš gaidam jaukà pawafara. Dšikas upes naw štraujas. Wzihtigi semkopji labi pahртеef. Nifni funi košch. Pateefigam zilwekam war tizet. Wzihtigo školenu burtnizas ir tihras. Školens iſrehkinaja gruhtu usdewumu. Tehmš eedahwaja miškam dehlam jaunu grahmatu.

18. §. Salihdšinajuma pakahpeni.

Степени сравненія.

a. zeetš
leelš
mašš

Akmens ir **zeets**. Wolga ir **leela**. Smirbulis ir **mašs**.

b. **zeetafs**
leelafs
mašafs

Akmens ir **zeetafs** par koku. Wolga ir **leelafa**, nekā Daugava. Siblīte ir **mašafa** par smirbuli.

z. **wiszeetafais**
pats leelafais
tas mašafais

Dimants ir **wiszeetafais** akmens. Amazone ir **ta leelafa** upe. Kolibri ir **pats mašafais** putns.

Ja isteizam leetas ihpaščibu bez šalihdšinaščanas, tad ihpaščibas wahrds stahw **pamata pakahpeni** (a).

Beenu leetu šalihdšinadami ar otru, stahdam ihpaščibas wahrdu **šalihdšinajuma pakahpeni** (b).

Isteizot leetas ihpaščibu wisleelafajā mehrā, stahdam ihpaščibas wahrdu **wispahrafajā pakahpeni** (z). Tā tad šalihdšinajuma pakahpeni ir :

- 1) **pamata pakahpenis,**
- 2) **šalihdšinajuma pakahpenis,**
- 3) **wispahrafais pakahpenis.**

Šalihdšinajuma pakahpeni no apstahkta ihpaščibas wahrdeem newar zelt, jo newar teikt: pehrnajafs, pehdejafs.

Pamata pakahpenis — положительная степень, šalihdšinajuma pakahpenis — сравнительная степень, wispahrafais pakahpenis — превосходная степень.

28. (22.) usdewums. Ušraksti wišus trihs pakahpenus no šefošhajeem ihpaščibas wahrdeem !

labs	labafs	wislabafais
leela	leelafa	wisleelafa
garfch	?	?
auffts	?	?
balta	?	?
laipns	?	?
raiba	?	?
filts	?	?
mihfch	?	?
gudrs	?	?
ifmaniga	?	?

29. usdewums. Noraksti sekofchos teikumus un leez pehz ihpafchibas wahrdeem jautajumus: **fahds? fahda?**

Bahla lapa weegli raifas. Tehrauds zeetafs par dselji. Tumfchai naktij gaifchas fwaigsnes. Kur augsti falni, tur dsifas lejas. Labaf gudrs eenaidneeks, nekà muhkigs draugs. Masafàs upes uspluhst pa preekfchu. Efi apdomigs nelaimè, bet wehl apdomigafk laimè! Masa pekna, mass pametums, leela pekna, leels pametums. Wisleela=fais fpehks zilwefam wajadsfigs, lai par fewi fpehtu waldit.

Peem.: Bahla (fahda?) lapa weegli raifas.

Kas ir buhtibas wahrds?

Zif fahrtu buhtibas wahrdeem?

Sauz: 1) wihrifchkas fahrtas wahrds, 2) winu galotnes!

Sauz feewifchkas fahrtas wahrds!

Sauz: 1) weensfkaitlineekus, 2) daubffskaitlineekus!

Lofti fchos wahrds: stabs, taurinfch, fchfuhnis, flepus, ilkis, seme, fauja!

Ko ifteiz darifchanas wahrds?

Behz kureem darifchanas wahrdeem war stahdit jautajumus:

fa? fam? fo?

Kas ir nenoteizamà ifteifme?

Zif perfonu un kà tàs fauz?

Zif laifi jau pasihstami un kuri tee ir?

Ko norahda ihpafchibas wahrds?

Uš kureem jautajumeem atbild ihpašchibas wahrđi?
 Zifejadas galotnes ihpašchibas wahrdeem?
 Toki: 1) gudrs saglis, 2) gudrais saglis!
 Zif šalihđsinajuma pakahpenu un kà ņhos ņauz?
 Sastahđi šalihđsinajuma pakahpenus no ņekošchajeem wahrdeem:
 lepns, teerws, masa, darbīga!

Treščà nodata.

19. §. Skaitļa wahrđs.

Имя числительное.

Zif?

a. **Weens** galđs. **Diwi** fok. **Trihs** grahmas.
Mehnešim tšhetras nedekas. **Kokai peezi** pirštī.
Atnem dešmit no ņimta!

Kuršč? kura?

b. **Birmais** ņkolens. **Otrà** deena. **Treščais**
 gadš. **Žeturtais** bauņlis. **Peekta** rindina. **Winai**
 jau dewitais gadš.

Zif?

z. **Dauđj** wahrđu. **Maš** darbu. Ušzihtigais pelna
wairak, nekà ņlinkais. **Dašchi** žilmeki neprot ne lašit,
 ne rakštīt. **Wiši** ņkoleni bija klasē.

Skaitļu wahrđi nošaka preeščmetu wai-
rumu un kahtu. Wini eedalas:

- 1) pamata ņkaitļu wahrđōš (a),
- 2) kahtas ņkaitļu wahrđōš (b),
- 3) nenoteiktajōš ņkaitļu wahrđōš (z).

Pamata un nenoteiktee ņkaitļu wahrđi atbild uš jauta-
 jumu: **zif?** Kahtas ņkaitļu wahrđi atbild uš jautajumeem:
kuršč? kura?

Āamata ņkaitku w. — имена числительныя количественныя, ņahrtas ņkaitku w. — имена числительныя порядковыя, nenoteiņtee ņkaitku w. — имена числительныя неопредѣленныя.

30. (24.) uņdewums. Uņraņņti pamata un ņahrtas ņkaitku wahrduņs pehņ dotà peemehra !

weens	pirmais	pirmà
diwi	otrais	?
trihņ	?	?
?	zeturtais	?
?	?	peektà
ņeptini	?	?
?	?	diwpađņmità
trihņdeņmit	?	?
?	ņimtais	?
dewini	?	?
aņtuni	?	?
?	?	ņeņtà
15	?	?
19	?	?

20. §. Loziņņhana.

1. Āamata ņkaitku wahrdi.

Weens, diwi, tņchetri, peezi, ņeņņhi, ņeptini, aņtuni un dewini loņami tàpat, kà ihpaņņhibas wahrdi ar nenoteiņzeju galotni.

Trihņ loņams ņchà :

Wiņriņņņkà ņahrtà.

W. trihņ

G. triju

D. trim

W. trihņ

L. trijòņ

Seewiņņņkà ņahrtà.

trihņ

triju

trim

trihņ

trijòņ.

Simts, tuhftošs un milijons lokami kà buhtibas wahrdi.

Wisi ziti pamata skaitku wahrdi nam lokami.

31. (25.) usdewums. Lofi: divi sirgi, trihs gowis, peezi wahrdi, septinas pilsketas, diwpadfmit sikhmu!

2. Kahrtaš skaitku wahrdi.

Schee lokami kà ihpašchibas wahrdi ar noteizeju galotni.

32. (26.) usdewums. Lofi rakššos: trihs padfmitais gads, treschà burtniza!

3. Nenoteiktee skaitku wahrdi.

Nenoteiktee skaitku wahrdi ir nelokami.

33. (27.) usdewums. Noraksti sekoschos teikumus un ufraksti ar burteem skaitkus, kur to truhšt!

Tew ir — aušis un — mute. Katrai rokai — pirkti. Duzim — gabalu. Man ir — gadu. Pusrublim ir — kapeiku. Puse no feschdefmit ir —. Tschetrapadfmit un diwpadfmit ir —. Kursch mehnešis ir septembris? Septembris ir — mehnešis. Kuru gadu tu ej skolà? Es eju skolà — gadu.

34. (28.) usdewums. Ufraksti šhos skaitkus ar wahrdeem :

8, 17, 45, 69, 100, 240, 405, 2000, 1894!

21. §. Weetneefa wahrds.

МѢСТОИМЕНІЕ.

Es lafu. Tu dseedi. Wina ada. Schis puisens ir uszihtigs. Tas sirgs ir klibs. Mufsu mahja jauna. Kas atnahza? Tihrums, kursch labi koptš, nes labus augkus. Neweens newar diweem kungeem kalpot.

Breekſchejōs teikumōs weetneeku wahrdi ir: es, tu, wina, ſchis, tas, muhſu, kaſ, kurfch, neweens.

Weetneeku wahrduſ leef buhtibas wahrdu weetâ. Kofs ſako = winſch ſako. Buſe ſeed = wina ſeed. Sirgi ir ſtipri = wini ir ſtipri. **Grah-matas** ir derigas = **winaſ** ir derigas.

Bawiſam ir **ſeſchaſ** weetneeku wahrdu ſchiras:

1) **perſonu weetneeku wahrdi** (личныя м.): es, tu, winſch, wina, mehs, juhs, wini, winaſ. Pee perſonu weetneeku wahrdeem peeder atejoſchais weetneeka wahrds „ſewis“;

2) **norahdijuma weetneeku wahrdi** (указательныя м.): ſchis, tas, ſchahds, tahds, ſchis pats, tas pats;

3) **peederuma weetneeku wahrdi** (усвоительныя м.): mans, taws, muhſu, juhſu, wina, winaſ, wini;

4) **jautajuma weetneeku wahrdi** (вопросительныя м.): kaſ? kurfch? katrs?

5) **atteezibas weetneeku wahrdi** (относительныя м.): kaſ, kurfch; peem.: Behrns, **kaſ** wezakus mihlè, teem paſlauſa;

6) **nenoteifte weetneeku wahrdi** (неопредѣленныя м.): nefas, neweens, kautkaſ, kahts, zits, daſchſ u. z.

35. (29.) **uſdewums.** Norakſti un paſtrihpà weetneeku wahrduſ!

Wini ſchodeen aiſzetos. Waj tu jau darbu pabeidſi? Katrs atbild par ſewi. Tas ſchâi paſaulè laimigs, kaſ ar maſ peeteek. Neſlawè pats ſewi, ir wehl ziti labaki par tewi. Tu katru deemu zentees kautko mahzitees. Dſe-guſe ſew ligdas netaiſa. Waj kahts bij ſche? Kaſ gan

tas wareja buht? Kurich no wineem abeem mahf rakstít?
Nemeens, kas melo, neteef zeenits.

22. §. Lozifchana.

1. Personu weetneeku wahrdi.

Weensfkaitlis.

N.	es	tu	winfch	wina	(nam)
G.	manis	tewis	wina	winas	fewis
D.	manim, man	tewim, tew	winam	winai	fewim, fem
A.	mani	tewi	winu	winu	fewi
L.	manî	tewî	winâ	winâ	fewî

Daudsfkaitlis.

N.	mehs	juhš	wini	winas (fà weensfkaitli)
G.	muhfu	juhfu	winu	winu
D.	mums	jums	wineem	winam
A.	muhš	juhš	winaus	winas
L.	muhfôs	juhfôs	winôs	winâs

2. Morahdijuma weetneeku wahrdi.

Wihriškâ kahrtâ.

Seewiškâ kahrtâ.

Weensfkaitlis.

N.	ŝhis	tas	ŝhi	ta
G.	ŝha	ta	ŝhis, ŝhàs	tàs
D.	ŝhim	tam	ŝhai	tai
A.	ŝho	to	ŝho	to
L.	ŝhai, ŝhini	tai, tanî	ŝhai, ŝhini	tai, tanî

Daudsfkaitlis.

N.	ŝhee	tee	ŝhis, ŝhàs	tàs
G.	ŝho	to	ŝho	to

D.	ŝheem	teem	ŝchim, ŝchàm	tàm
U.	ŝhos	tos	ŝchis, ŝchàs	tàs
L.	ŝchôs, ŝchinis	tôs, tanis	ŝchâs, ŝchinis	tâs, tanis

3. Peederuma weetneeku wahrdi.

Maus, taws, ŝaws lokami tàpat, fà ihpaŝchibas wahrdi ar noteizeju galotni; **muhŝu, juhŝu, wina, winas, winu** naw lokami.

4. Jantajuma weetneeku wahrdi.

Kas lokams abôs ŝkaitlôs ŝchà: N. kas, G. ka, D. kam, U. ko, L. kur.

Kurŝch, katrs lokami tàpat, fà ihpaŝchibas wahrdi ar nenoteizeju galotni.

36. (30.) uŝdewums. 1) Lofi: ŝchis dahrsŝ, ŝchi iŝtaba, tas draugs, ta draudsene, winas adilŝis, katrs ŝkolens, daŝchs behrns; lofi rakŝiôs: ŝaws truhtums, ŝchi aŝs!

37. (31.) uŝdewums. Norakŝti ŝekofŝcho wehŝtuli un paŝtrihpa weetneeku wahrbus.

Mihko Wili!

Brihwlaikâ Dewi buhtu labpraht apmeklejis, bet ta ka mana mahŝa bija ŝlima, tad biju peeŝpeeŝts palikŝ mahjâ. Behdeja nedekâ biju pee ŝawa kruŝttehwa. Tu redŝi, ka man naw bijis eeŝpehjams Dewi apmeklet, tadehŝ nekem par launu. Es daudŝreiŝ par Dewi domaju. Dew noŝuhtu kurwiti ahbolu no ŝawa kruŝttehwa dahrŝa.

Taws

Kalninôs, 10. aug. 1899. g.

Jahnis.

23. §. Weentahrſchs teikumš.

Weentahrſchs teikumš war buht: 1) nepagarinats un 2) pagarinats.

1. Weentahrſchs nepagarinats teikumš.

Простое нераспространенное предложение.

Weentahrſcham nepagarinatam teikumam ir tikai divi lozekki; tee ir: teikuma **preekſchmets** un **isteizejs** (ff. 1. un 2. §.).

Nepagarinati teikumi: Sehns raksta. Meitina ſlauka. Dirgotajs pahrđod. Swirbulis ir mašs. Silonis ir leels. Sneegs ir balts. Skola ir mahja. Ahbele ir fokš. Wjolute ir pukite.

Ja isteizejs ir ihpaſchibas waj buhtibas wahrđs, tad tas teikuma preekſchmetam (subjektam) peeweenojams ar ſaitimu „ir“. „Ir“ ir treschā persona no palihga dariſchanas wahrđa „buht“. Wahrdu „buht“ loka ſchā: es esmu, tu eši, wiņſch ir t. t.

2. Weentahrſchs pagarinats teikumš.

Простое распространенное предложение.

a. **Sabs** (ſahđs?) behrns paſlauja.

b. Medineekš noſchahwa **ſtirnu** (fo?).

z. Laſſtigala dſeed **ſkaiſti** (kā?).

Beſ teikuma preekſchmeta (subjekta) un isteizeja teikumā war atrastees wehl ziti lozekki; tee ir:

1) **apſihmetajs** (atributs, опредѣленіе) (a),

2) **papilditajs** (objekts, дополнение) (b),

3) **apſtahflis** (adwerbs, обстоятельство) (z).

Schee ir **palihga lozekki**. **Teifumu**, **kurâ bej galwenajeem lozekkeem atrodas ari palihga lozekki**, **tauz par pagarinatu teifumu**.

1. Apšihmetajs.

Muhfu (ka?) druwās bagatas. **Tehwu** (ka?) tifi-
fumi jazeena. **Pirmais** (kurfch?) zilweks bij Adams.
Tšhetri (zif?) galbi ir jauni. **Wzihtigs** (kahds?) fko-
lens patihkams.

Apšihmetaji ņche ir: muhfu, tehwu, pirmais, tšhetri,
uņzihtigs.

Apšihmetajs ir teifuma lozeklis, kas tīfai buhtibas wahrdu tuwat apšihmē. Winņch atbild uņ jautajumeem: **ka? kurņch? zif? kahds?**

38. uņdewums. Stahdi peederoņchos apšihmetajus jauta-
jumu weetâ!

(Kahds?) fkolens ņmahdejams. (Kahda?) malka labi deg. **Wakar puhta** (kahds?) wehņch. **Nedekai ir** (zif?) deenas. **Pawaņari atņkan** (ka?) dņeefmas. **Es eju fkolâ** (kuru?) gadu. (Kurfch?) bauņlis aifleeds ņagt. **Laundarim pat** (kahda?) gultâ ņlitta gula. (Ka?) nagi aņi. **Gadam** (zif?) mehneņchu. **Nowembris ir** (kurfch?) mehneņis. **Ar** (kahdu?) ņaimiru patihkami dņihwot.

2. Papiłditajs.

Putnini meklē **baribas** (ka?). **Strahdneeks ilgojas pehz meera**. **Bagatajs palihbs nabagam** (kam?). **Suns fargâ mahju** (ko?). **Aukle dod behrneem paijinas**. **Behrns mahzas rakņtit** (ko darit?).

Papiłditajs ir teifuma lozeklis, kas iņteizeju padara pilnigaku. Winņch war ņahwet **genitiwâ**,

Datiwâ, afujatiwâ un nenoteizamajâ išteifimê.
 Papilditajš atbild uš jautajumeem: **ka? kam? ko? ko darit?**

39. (33.) ušdewums. Stahdi papilditajus jautajumu meeta!

Slimneeks meklê (ka?). Suns ņargâ (ko?). Wezaki palihdš (kam?). Zilweks newar dšihwot (beš ka?). Skolens raksta (ar ko?). Dšalkuščais ilgojas (pež ka?). Mahte mihlê (ko?). Bagatais dod (kam? ko?). Slinks ņkolens newiščo (ko darit?). Dahrsneeks audšina (ko?). Wilks aišneša (ko?). Wehs lašam (par ko?). Uguni dšehšč (ar ko?). Saimneeks pawehl (kam? ko darit?). Skolotajš naw meerâ (ar ko?). Sahbafus taiša (no ka?). Mahša mahzas (ko darit?).

3. Apstahllis.

Meeta.

a. Sims dšihwo **uhdeni** (kur?). Es ņehšču **ņche** (kur?). Brahlis pahrnažza **no ņkolas** (no kureenes?). Wehs ejam uš **baņizu** (uš kureeni?). **Do muiščas lihdi ņkolai** (no kureenes lihdi kureenei) ir trihs werstis.

Sais.

b. **Wakar** (kad?) stipri ņala. Sais guk **deenu** (kad?). Winšč strahdâ **no rihta lihdi wakaram** (ziš ilgi?).

Kahrta.

z. Meita wehrpi **išweizigi** (kâ?). Tirgotajš pahr-dod sihmulus **dutščeem** (kâ?). Daščs zilweks runa **daudi** (ziš?).

Žehlons.

d. Lopi mira badu **aufstâ pawašara labad** (kapež? kadeh? kalab?). Koks puht **no ņlapjuma** (no ka?). Skolotajš ņlaweja ņkolenu **par ušzihtibu** (par ko?).

Mahte newareja iſrunat **aij preeka** (aiſ ka?). Zilweks newar dſihwot **beſ ehdeena** (beſ ka?).

Noluhks (mehrks).

e. Meita nes uhdeni **dſerſchanai** (kam jeb kaſdam noluhkam?). Strahdneeks atlizina naudu **ſeemas pahrti-fai** (kam?). Kalpi aiſgahja uſ tibrumu **art** (fo darit?).

Apſtahkſis ir teikuma lozekſis, kaſ eefihmè:

1) **weetu** (a) un atbild uſ jautajumeem: **fur? no fureenes? uſ fureeni? no fureenes lihdj fureenei?**

2) **laifu** (b) un atbild uſ jautajumeem: **kað? zif ilgi? no kura laifa lihdj kuram laikam?**

3) **fahrtu** (z) un atbild uſ jautajumeem: **kà? kaðdâ mehrâ? kaðdâ kaðrtâ? zif?**

4) **zehlonu** (d) un atbild uſ jautajumeem: **kaðehz? kaðehl? kalab? no ka? par fo? aiſ ka? beſ ka?**

5) **noluhku** (mehrki) un atbild uſ jautajumeem: **kam jeb kaſdam noluhkam? fo darit?**

40. (34.) uſdewums. Stahdi jautajumu weetâ apſtahkla wahrbus!

Swehri dſihwo (kur?). Tehws pahrnahza (no fureenes?). Laudis guk (kað?) un ſtrahdâ (kað?). Brahlis gahja ſkolâ (zif ilgi?). Dſehrwes aiſlaiſchas no mums (kað? uſ fureeni?). Buiſens ſkreen (kà?). Daſchs zilweks ſtrahdâ (zif?). Behrnu ſoda (kaðehl?). Laſtigala dſeed (kà?). Sneegs kuhſt (no ka?). Zubras uhdens neder (kam jeb kaſdam noluhkam?). Swejneeki aiſgahja uſ eſeru (fo darit?). Swari der (kaſdam darbam?). Saſle neaug (beſ ka?). Mehſ ejam ſkolâ (fo darit?).

Pehz ikweena teifuma lozekka war stahdit jautajumu, zaur ko eefpehjams noteikt, kas katrs par lozekli. Seko-
fchais peemehrs to rahda.

Gulbis, lihdata un wehsis.

Gulbis (kas?), lihdata (kas?) un wehsis (kas?) fa-
runajās (ko darija?) wilkt (ko darit?) weenu (zif?) wesumu
(ko?). Wini (kas?) juhdsās (ko darija?) pee wesuma (kur?)
un wilka (ko darija?) wifem (zif?) ņehkem (kā?). Bet
wesums (kas?) nekustejās (ko darija?) ne no weetas (no
kureenes?), kaut gan tas (kas?) nebij ņmags (kahds?). Waina
(kas ir?) bij tif ta (kas?), ka lihdata (kas?) wilka (ko
darija?) uņ uhdens (ka?) puņi (uņ kureeni?), wehsis (kas?)
rahpās (ko darija?) atpakał (uņ kureeni?) un gulbis (kas?)
dewās (ko darija?) uņ padebeņcheem (uņ kureeni?). Kas (kas?)
ņhe (kur?) mainigs (kahds?), to (ko?) iņņķirt (ko darit?)
gruht (kā?). Bet wesums (kas?) stahw (ko dara?) wehl
ņhodeen (kad?) turpat (kur?).

41. uņdewums. Moraksti ņekoņcho stahstinu un leez pehz
ikweena teifuma lozekka tam peederigo jautajumu!

Putni olas.

Putni dehj olas ņawās ligdsās. Winu olas pateefi
apbrihnojamas. Olas widu stahw dseltenums. ņhis
dseltenums pahrwehřchas par putniu (par ko? papild.),
ja wezee putni pastahwigi perē. Kamehr putniņņ olā,
tikmehr tas iņteek no olas baltuma (no ka? papild.). Kad
wiņņ jau iņaudņis, tad iņņķilas un iņleen deenas gaiņchumā.
Pehz tam wezee putni ņawus maņnos it ruhpiigi kopj un
audņē.

P e e ņ.: ņkoleni noņauz teifuma lozekkus laņamā gabalā.

24. ņ. Teifumi pehz ņawa ņatura.

a. Publini wed pee labķlaņņchanās. Wolga ir bagata
ar ņiwim.

- b. Ko tu lašiji? Waj teešham tu lašiji?
 z. Atnes uhdeni! Lai wiņš mahzas! Apdomajees labi!
 d. Kaut jel brahliš nahktu! Kaut wezaki wehl dših=
 wotu!
 e. Klau, zihrulīs dšeed! Lai dšihwo ķeifars!

Teifumi pehž ņawa ņatura ir:

- 1) wehštijuma teifumi (a),
- 2) waizajuma teifumi (b),
- 3) pawehles teifumi (z),
- 4) wehlešchanàs teifumi (d),
- 5) iņņauņšchanàs teifumi (e).

Wehštijuma teifums isteiz ņpreedumu. Pehž wehštijuma teifuma jaleeņ **punkts** (.).

Waizajuma teifumu peeturās ņihme ir **jautatajīs** (?), pawehles, wehlešchanàs un iņņauņšchanàs teifumu ņihme — **iņņauzejīs** (!).

Wehštijuma teifumi — повѣствовательныя предложенія,
 waizajuma teifumi — вопросительныя предложенія,
 pawehles teifumi — повелительныя предложенія,
 wehlešchanàs teifumi — предложенія, выражающія желаніе,
 iņņauņšchanàs teifumi — восклицательныя предложенія.

42. (36.) **uņdewums**. Norakštīdams leez wajadņigās peeturās ņihmes!

Laiņs ir nauda Kats pats ņawas laimes ņalejīs
 Waj darbu pabeidņi Zīņ maņņa mahrzina maiņes Zīņ tas
 dahrgi Zīņ jaukti pawaņari Graņīs pee graņča, istaiņa
 rubli Tezi, lezi, kumelin, neej ņokus ņkaitīdams Paņņeedņ
 man grahmatu Brauņņim Behrnam behrna prahts Zīņ

tew gadu Raut seema jo ahtri paeetu Dseedot dšimu, dseedot augu, dseedot muhschu nodšihwoju Behrni, laiks dotees us fšolu Tehrauda zuhzina, pakulu astite Kurp eedami Kas tas par jauku fšatu

25. §. Pilns un nepilns teikums.

Полное и неполное предложение.

Pilni teikumi.

Saule šilda. Putnini tšhiwina. Winafš ir rahtns. Tehms nopirka ahbezi. Gudriba šamejus nekad neapkauno.

Preekšichejee teikumi ir pilni teikumi. **Pilns teikums ir tas, kurā atrodas teikuma galvenee lozekki — teikuma preekšmets un išteizejs.**

Nepilni teikumi.

Nahz fšurp (=nahz tu fšurp!); Braukšim (=mehs braukšim!); Tā stahsta (=laudis tā stahsta). Prom (=ej tu prom!);

Ko juhs darat? Atbilde: Lašam (=mehs lašam).
Ko fanehmi? Atbilde: Wehštuli (=es fanehmu wehštuli).

Par nepilnu teikumu šanz tahdu, kam weena waj ari abu galweno lozekku truhkšt.

Kas raksta? Atbilde: Brahlis. (Truhkšt išteizeja.)
Ko dari? Atbilde: Rehkinu. (Truhkšt teikuma preekšmeta.)
Kur eesi? Atbilde: Uš basnizu. (Truhkšt abu galweno lozekku.)

P e e š i h m e. Ir ari tahdi teikumi, kam teikuma preekšmeta pawišam naw, tā: Šalst. Duhz. Šahp. Tumscht. Mirds. Šhos šanz par **bespersonu teikumeem.**

43. ujdewums. Norakstidams pastrihpā nepilnos teikumus!

Kreemija ir walsts. Saruhfejusi dsels nespibd. Bilweku pasihst pee darba. Nesmejees par zita nelaimi! Dahrd. Slinkums ehđ bel fahls. Tehwa nebij mahjā. Wafara audsē maiši. Aklais nespreesch par krafšam. Nem nost, paleef leelaks. Waj dseedaju waj runaju, kā ahrdit iahrdiju. Katra sehklina fina šawu laiku. Brauz pamasam, tiši tablak! Ar muti Rigā, ar darbeem aiskrahšnē.

Kas ir škaitka wahrds?

Kā škaitku wahrdi eedalas?

Kā loka 1) pamata škaitku wahrds, 2) fahrtas škaitku wahrds?

Kas ir weetneeka wahrds?

Zif dakās weetneeku wahrdi eedalas un furas tās ir?

Kas ir weenfahrschs nepagarinats teikums?

Kas ir: 1) apšihmetajs, 2) papilditajs, 3) apstahklis?

Kas ir weenfahrschs pagarinats teikums?

Kā šauz kopā nepagarinatus un pagarinatus teikumus?

Zifejadi ir teikumi pehz šawa šatura?

Kas ir pilns, kas nepilns teikums?

Zeturtā nodala.

26. §. Darischanas wahrds.

Turpinajums.

Darischanas wahrdi eedalas šchahdi:

1) **nepahrejoschôs**, kà: augt, cet, gulet, šahmet, fehđet;

2) **pahrejoschôs**, kà: šchaut, ziršt, mišlet, fuhtit, gaidit, rakštit;

3) **atejoschôs**, kà: masgatees, gehrbtees, laustees, fegtees, mostees.

Nepahrejoschee darischanas wahrdi neprasa papilbitaja, jo pehz wineem newar stahdit jautajumu: **fa? kam? fo?** Wini eesihmè **stahwokli**, kadeht tos fauz ari par **stahwokla darischanas wahrdeem**. Sa fakam: puke **aug** un **seed**, tad isteizam, kahda stahwokli puke atrodas.

Bahrejoschee darischanas wahrdi prasa papilbitaja, kadeht pehz wineem waram stahdit jautajumus: **fa? kam? fo?**

Sulainis **gaida** (fa?) kunga. Saimneeks **patwehl** (kam?) kaspam. Grahwrazis **rof** (fo?) grahwi.

Utejoschee darischanas wahrdi ir tec, kas norahda uf daritaju atpakal, ka: meita masgajas, tas ir, masga sewi.

Darischanas wahrduš **bucht, tift, tapt, flucht** un **palikt** fauz par **palihga darischanas wahrdeem**.

44. usdewums. Stahdi pehz darischanas wahrdeem jautajumus un papilbitajus, fur tee stahdami!

Mahsa schuhj. Leetus lihst. Kalpone flauka. Saulite spihdeja. Debesis nostaidrojās. Mahte wahris. Semkopis apsehja. Bezais osols nokalta. Dahrsneeks dehstija. Melderis mals. Swani skaneja. Pihles peld. Swejneeks swejo. Sakitis lehkaja. Lapas tschabeja. Winšch ajsflehdja.

Peem.: Mahsa schuhj (fo?) kreflu.

27. §. Laiks.

Darbiba war buht **nepabeigta** un **pabeigta**. Jau minetee trihs laiki eesihmè nepabeigtu darbibu (sk. 13. §). Wehl ir trihs laiki, kas norahda pabeigtu darbibu; ta tad laiki pawisam feschj:

1) **nepabeigta tagadne** — es lasu (t. i., wehl neesmu beidsis lasit);

2) **pabeigtà tagadne** -- es esmu lašijis (t. i., tagad jau esmu beidšis lašit);

3) **nepabeigtà pagahne** — es lašiju (t. i., tad wehl nebiju beidšis lašit);

4) **pabeigtà pagahne** — es biju lašijis (t. i., toreij jau biju beidšis lašit);

5) **nepabeigtà nahkotne** — es lašičhu (t. i., toreij wehl nebuhšchu beidšis lašit);

6) **pabeigtà nahkotne** — es buhšchu lašijis (t. i., jau buhšchu beidšis lašit).

Šreemu walodà tīkai trihš laiki :

tagadne — настоящее время: я пишу,

pagahne — прошедшее время: я писалъ -ла -ю,

nahkotne — будущее время: я буду писать.

Uhdens tek. Ledus luhst. Nogurušchais guk. Meh-
nešis špihd. Wehjinšch schuhšcho. Logi trihž. Škalpones
masgà. Šofi aug. Putus dšeed. Wahwerite lehka.
Laudis štrahdà. Puišens škaida. Mahte pawehl. Mei-
tas klaufa. Gani gana. Gowis ehđ. Šeetus lihst.
Šaulite noeet.

45. (39.) ušdewums. Ušraksti preekšējos teikumus pabeig-
tajà tagadnē!

Š e e m.: Uhdens ir tezejis.

46. (40.) ušdewums. Ušraksti tos pašhus teikumus pabeig-
tajà pagahnē.

Š e e m.: Uhdens bija tezejis.

47. (41.) ušdewums. Ušraksti tos pašhus teikumus pabeigtajà
nahkotnē!

Š e e m.: Uhdens buhš tezejis.

48. (42.) ušdewums. Šteiz wišds laikšs šefošchos wahrđus:
štahđit, runat, štaigat, dšert, pelnit!

28. §. Išteikšmes.

Modi — НАКЛОНЕНІЯ.

a) Ađit, dseedat, atnahft, swejot, feht, ūtahūtit, gehrbtees, ūkatitees.

b) Meita **ada**. Putns **dseedaja**. Brahlis **atnahfs**.

z) Meita **adot**. Putns **esot dseedajis**. Brahlis **atnahfschot**.

d) Meita **aditu**. Putns **buhthu dseedajis**. Brahlis **buhthu atnahzis**.

e) Ađi! Dseedi! Atnahz!

Išteikšmi, kurā min darbibu, neapūhmejot ne laifa, ne perūonu, ūauz par **nenoteizamo išteikšmi** — **infinitiwu** (a).

Išteikšme, kurā eesihmejam, ka darbibu **pateesi noteef**, **notikufi** waj **notifs**, ūauz par **ihstenibas išteikšmi** — **indikatiwu** (b).

Ja runatajs ūkaidri neūin, waj darbibu **pateesi noteef**, **notikufi** waj **notifs**, tad tahdu išteikšmi ūauz par **atūtahūtamo išteikšmi** — **konjunktiwu** (z).

Gadas, ka jaūtahūta par darbibu, kas **notiktu** waj **buhthu notikufi**, ja **nebuhthu kaweklu**; ūchahdu išteikšmi ūauz par **nolihguma išteikšmi** — **fondizionalu** (d).

Išteikšmi, kas iūfaka **pauehli** waj **paūkubinajumu**, ūauz par **pauehles išteikšmi** — **imperatiwu** (e).

Tā tad ir peezas išteikšmes :

- 1) **nenoteizamā išteikšme** — laūit;
- 2) **ihstenibas išteikšme** — es laūu;
- 3) **atūtahūtamā išteikšme** — es laūot;

- 4) **nolihguma isteikšme** — eš lašitu;
 5) **pauehles isteikšme** — laši!

Penoteizamā isteikšme — неопредѣленное наклонение:
 lašit — читать.

Šhtenibas isteikšme — изъявительное наклонение: eš
 lašu — я читаю.

Atstahstamā isteikšme. Kreewu walodā atstahstamās isteikšmes nar. Atstahstamo isteikšmi kreewiški pahrtulkojot, japeeleet wahrds „говорять“. Eš lašot — говорить, что я читаю.

Nolihguma isteikšme — сослагательное наклонение: eš laštu — я читалъ бы.

Pauehles isteikšme — повелительное наклонение: laši! читай!

49. usdewums. Ušraksti pehž dotā peemehra!

Tu dšeedi. Winašch raksta. Mehš špehlejam (pauehles isteikšme: špehlesim!). Tehws palihds (paw. ist: tehwi, palihdsi!). Putnišch wij ligšdiwu. Wini atpuhšchas. Behrni mahžas.

Peem.: Tu dšeedi. Tu dšeedot. Tu dšeedatu. Dšeedi!

29. §. Darbibas fahrta.

Genus — залогъ.

- a) Eš šihmeju. Mahte auflē. Šiws peld.
 b) Behrnus mahža. Rokus stahda. Wixu šlawē.
 z) Pihles mašgajas. Rakis laišas. Gans apšedšas.

Darbibas fahrta ir trejada:

- 1) **darotne** jeb ta darišchanas fahrta, fur darbiba išeet no daritaja (a);
- 2) **zeeschotne**, kas rahda, ka darbiba nahš uš runas preešchmetu no zitas pušes (b);

3) **atdarotne** — ſchi eefihmè darbibu, kaš iſeet no dari-
taja, bet greeſchaš uš paſchu daritaju atpaſaſ (z).

Darotne — aktiws — дѣйствительный залогъ: eš ſpehleju —
я играю.

Zeeſchotne — paſiws — страдательный залогъ: eš teeku miſ-
lets jeb mani mihlè — я любимъ или меня лю-
бятъ.

Utdarotne — medials — возвратный залогъ: eš maſgajos —
я моюсь.

50. uſdewums. Norakſii un apſihmè darbibas kaſrtu,
peeliſdams burtus: d (=darotne), z (=zeeſchotne) waj a (=atdarotne)!

Beſdeligas tſchiwina. Noſi loſas. Puſkites aplaiſta.
Laiwineekš airè. Šchuhhaus peepilda. Pawaſari daba
pamoſtas. Laukus ežè. Lopus gana. Weeſiš atwadas.
Swejneekš welk tihſlu. Siwis ſwejo. Labibu plauj.
Kugis ſchuhpojās uš uhdens. Dſegufe kuhfo. Uhdeni
ſmek.

В е е м.: Beſdeligas tſchiwina (d).

30. §. Loziſchana (konjugazija).

Спряженіе.

I. Darotne.

1. Nenoteizamà iſteikſme: meklet.

2. Iſhtenibas iſteikſme.

Repabeigtà tagadne.

Es mekleju
tu meklè
winkſch { meklè
wina }

mehš meklejam
juhš meklejat
wini } meklè
winas }

Þabeigtà tagaðne.

Es esmu meklejis—just	mehs esam meklejuschi—schas
Tu est meklejis—just	juhs esat meklejuschi—schas
winsch ir meklejis	wini ir meklejuschi
wina ir meklejust	winas ir meklejuschas

Repabeigtà pagahntne.

Es mekleju	mehs meklejam
tu mekleji	juhs meklejat
winsch } mekleja	wini } mekleja
wina }	winas }

Þabeigtà pagahntne.

Es biju meklejis—just	mehs bijam meklejuschi—schas
tu biji meklejis—just	juhs bijat meklejuschi—schas
winsch bij meklejis	wini bij meklejuschi
wina bij meklejust	winas bij meklejuschas

Repabeigtà nahkotne.

Es meklefchu	mehs meklefim
tu mekleft	juhs meklefat
winsch } meklès	wini } meklès
wina }	winas }

Þabeigtà nahkotne.

Es buhschu meklejis—just	mehs buhsim meklejuschi—schas
tu buhst meklejis—just	juhs buhsat meklejuschi—schas
winsch buhs meklejis	wini buhs meklejuschi
wina buhs meklejust	winas buhs meklejuschas

3. Utstahstama isteiffne.

Repabeigtà tagaðne.

Es meklejot	Mehs meklejot
tu meklejot	juhs meklejot
winsch } meklejot	wini } meklejot
wina }	winas }

Þabeigtà tagaðne

Es esot meklejis—just	mehs esot meklejuschi—schas
-----------------------	-----------------------------

tu esot meklejis—just
 winšch esot meklejis
 wina esot meklejust

juhs esot meklejusti—ščas
 wini esot meklejusti
 winas esot meklejustas

Nepabeigtās pagahtnes naw.

Šabeigtās pagahtnes naw.

Nepabeigtā nahkotne

Es meklešot
 tu meklešot
 winšch } meklešot
 wina }

mehs meklešot
 juhs meklešot
 wini } meklešot
 winas }

Šabeigtā nahkotne.

Es buhšchot meklejis—just
 tu buhšchot meklejis—just
 winšch buhšchot meklejis
 wina buhšchot meklejust

mehs buhšchot meklejusti—ščas
 juhs buhšchot meklejusti—ščas
 wini buhšchot meklejusti
 winas buhšchot meklejustas

4. Nolihguma isteikšme.

Nepabeigtā tagadne.

Es mekletu
 tu mekletu
 winšch } mekletu
 wina }

juhs mekletu
 mehš mekletu
 wini } mekletu
 winas }

Šabeigtā tagadne.

Es buhtu meklejis—just
 tu buhtu meklejis—just
 winšch buhtu meklejis
 wina buhtu meklejust

mehs buhtu meklejusti—ščas
 juhs buhtu meklejusti—ščas
 wini buhtu meklejusti
 winas buhtu meklejustas

Nepabeigtās pagahtnes naw.

Šabeigtās pagahtnes naw.

Nepabeigtās nahkotnes naw.

Šabeigtās nahkotnes naw.

5. Pawehles isteikšme.

Nepabeigtà tagadne.

Meflè !

meflejat !

Nepabeigtà nahkotne.

Meflešim !

51. (43.) ušdewums. Lofi: strahdat, redset, nest !

II. Žeefshotne.

Žhšenibas isteikšme.

Nepabeigtà tagadne.

Es teefu meflešs—ta

mehs teefam meflešs—tas

tu teeži meflešs—ta

juhs teefat meflešs—tas

wiņšch teef meflešs

wini teef meflešs

wina teef mefleša

winas teef meflešas

Žabeigtà tagadne.

Es ešmu meflešs—ta

mehs ešam meflešs—tas

tu ešī meflešs—ta

juhs ešat meflešs—tas

wiņšch ir meflešs

wini ir meflešs

wina ir mefleša

winas ir meflešas

Nepabeigtà pagahšne.

Es tifu meflešs—ta

mehs tifam meflešs—tas

tu tifi meflešs—ta

juhs tifat meflešs—tas

wiņšch tifa meflešs

wini tifa meflešs

wina tifa mefleša

winas tifa meflešas

Žabeigtà pagahšne.

Es biju meflešs—ta

mehs bijam meflešs—tas

tu biji meflešs—ta

juhs bijat meflešs—tas

wiņšch bij meflešs

wini bij meflešs

wina bij mefleša

winas bij meflešas

Nepabeigtà nahkotne.

Es tiffchu meklets—ta
tu tiffi meklets—ta
winsch tifs meklets
wina tifs mekleta

mehs tiffim mekleti—tas
juhs tiffat mekleti—tas
wini tifs mekleti
winas tifs mekletas

Babeigtà nahkotne.

Es buhſchu meklets—ta
tu buhfi meklets—ta
winsch buhs meklets
wina buhs mekleta

mehs buhfim mekleti—tas
juhs buhſat mekleti—tas
wini buhs mekleti
winas buhs mekletas

Atstahstama isteikſme.

Nepabeigtà tagadne.

Es teefot meklets—ta
tu teefot meklets—ta
winsch teefot meklets
wina teefot mekleta

mehs teefot mekleti—tas
juhs teefot mekleti—tas
wini teefot mekleti
winas teefot mekletas

Babeigtà tagadne.

Es efot meklets—ta
tu efot meklets—ta
winsch efot meklets
wina efot mekleta

mehs efot mekleti—tas
juhs efot mekleti—tas
wini efot mekleti
winas efot mekletas

Nepabeigtàs pagahtnes naw.

Babeigtàs pagahtnes naw.

Nepabeigtà nahkotne.

Es tiffſhot meklets—ta
tu tiffſhot meklets—ta
winsch tiffſhot meklets
wina tiffſhot mekleta

mehs tiffſhot mekleti—tas
juhs tiffſhot mekleti—tas
wini tiffſhot mekleti
winas tiffſhot mekletas

Babeigtà nahkotne.

Es buhſſhot meklets—ta
tu buhſſhot meklets—ta
winsch buhſſhot meklets
wina buhſſhot mekleta

mehs buhſſhot mekleti—tas
juhs buhſſhot mekleti—tas
wini buhſſhot mekleti
winas buhſſhot mekletas

Nolihguma isteikšme.

Nepabeigtā tagadne.

Es tiftu meklešs—ta
tu tiftu meklešs—ta
winšch tiftu meklešs
wina tiftu mekleša

mehs tiftu mekleši—tas
juhs tiftu mekleši—tas
wini tiftu mekleši
winaš tiftu meklešaš

Ābeigtā tagadne.

Es buhtu meklešs—ta
tu buhtu meklešs—ta
winšch buhtu meklešs
wina buhtu mekleša

mehs buhtu mekleši—tas
juhs buhtu mekleši—tas
wini buhtu mekleši
winaš buhtu meklešaš

Nepabeigtās pagahtnes naw.

Ābeigtās pagahtnes naw.

Nepabeigtās nahkotnes naw.

Ābeigtās nahkotnes naw.

52. (44.) **usdewums.** Lofi: godat, šaukt, šweizinat!

III. Utdarotne.

Renoteizamā isteikšme: puhlecešs.

Ihštenibas isteikšme.

Nepabeigtā tagadne.

Ābeigtā tagadne.

Es puhlos
tu puhlees
winšch } puhlas
wina }

mehs puhlamees
juhs puhlatees
wini } puhlas
winaš }

Es ešmu puhlejees—jušees
tu eš puhlejees—jušees
winšch ir puhlejees
wina ir puhlejušees

mehs ešam puhlejušchees—šchās
juhs ešat puhlejušchees—šchās
wini ir puhlejušchees
winaš ir puhlejušchās

Nepabeigtà pagah̄tne.

Es puhlejos
tu puhlejees
wĩnŝch }
wina } puhlejàs

mehs puhlejamees
juh̄s puhlejatees
wini }
winas } puhlejàs

Nepabeigtà nah̄ſotne.

Es puhleŝchos
tu puhleŝees
wĩnŝch }
wina } puhleŝees

mehs puhleŝimees
juh̄s puhleŝatees
wini }
winas } puhleŝees

Þabeigtà pagah̄tne.

Es biju puhlejees—juŝees
tu biji puhlejees—juŝees
wĩnŝch bij puhlejees
wina bij puhlejuŝees

mehs bijam puhlejuŝchees—ŝchàs
juh̄s bijat puhlejuŝchees—ŝchàs
wini bij puhlejuŝchees
winas bij puhlejuŝchàs

Þabeigtà nah̄ſotne.

Es buhŝchu puhlejees—juŝees
tu buhŝt puhlejees—juŝees
wĩnŝch buh̄s puhlejees
wina buh̄s puhlejuŝees

mehs buhŝim puhlejuŝchees—ŝchàs
juh̄s buhŝat puhlejuŝchees—ŝchàs
wini buh̄s puhlejuŝchees
winas buh̄s puhlejuŝchàs

Altŝtah̄ŝtamà iŝteiff̄me.

Nepabeigtà tagadne.

Es puhlotees
tu puhlotees
wĩnŝch }
wina } puhlotees

mehs puhlotees
juh̄s puhlotees
wini }
winas } puhlotees

Þabeigtà tagadne.

Es eſot puhlejees—juŝees
tu eſot puhlejees—juŝees
wĩnŝch eſot puhlejees
wina eſot puhlejuŝees

mehs eſot puhlejuŝchees—ŝchàs
juh̄s eſot puhlejuŝchees—ŝchàs
wini eſot puhlejuŝchees
winas eſot puhlejuŝchàs

Nepabeigtàs pagah̄tnes naw.

Þabeigtàs pagah̄tnes naw.

Nepabeigtà nah̄ſotne.

Es puhleŝchotees
tu puhleŝchotees

Þabeigtà nah̄ſotne.

Es buhŝchot puhlejees—juŝees
tu buhŝchot puhlejees—juŝees

winfch } publefchotees
wina }

mehs publefchotees
juhs publefchotees

wini } publefchotees
winas }

winfch buhfchot publejees
wina buhfchot publejufees

mehs buhfchot publejuſchees — ſchàs
juhs buhfchot publejuſchees — ſchàs

wini buhfchot publejuſchees
winas buhfchot publejuſchàs

Nolihguma iſteifſme.

Nolihguma iſteifſmei ir tikai diwi laifi: tagadne un pagahntne.

Nepabeigtà tagadne.

Paſeigtà tagadne.

Es puhletos
tu puhletos
winſch } puhletos
wina }

mehs puhletos
juhs puhletos
wini } puhletos
winas }

Es buhtu publejees — juſees
tu buhtu publejees — juſees
winſch buhtu publejees
wina buhtu publejuſees

mehs buhtu publejuſchees — ſchàs
juhs buhtu publejuſchees — ſchàs
wini buhtu publejuſchees
winas buhtu publejuſchàs

Paſewhes iſteifſme.

Nepabeigtà tagadne.

Nepabeigtà nahſotne.

Puhlees!
puhlatees!

Puhleſimees!

53. (45.) **ufdewums.** **Loſi:** ſmeetees, klaufitees, ſteigtees!

Rà darifchanas wahrdi eedalas?

Gedali ſchos wahrbus: ſeedet, ſfreetees, art, ſalot, dot,
ruhpetees, luhgt!

Zif laifu ir un kuri tee?

Zif iſteifſchanas ſahrtu un fà tàs ſauz?

Ras ir: 1) darotne, 2) zeeſchotne, 3) atdarotne?

Peektà nodata.

31. §. Apstahkka wahrds.

Нарѣчїе.

Weetas apstahkli.

Puisens fesch **fche** (kur?). Brahlis aifgabja **zitur** (uf fureeni?).

Ǟhstee weetas apstahkku wahrdi: te, teitan, fche, wi-
fur, nefur, turp, fchurp, famrubp, augfchup, atpakat u. z.

Taika apstahkli.

Sina atnahza **fchodeen** (fad?). Gailis dseed **agri** (fad?).

Ǟhstee apstahkku wahrdi: tagad, wafar, wehlu, reis,
tad, fen, nefad, wehl, pehrn, arweenu u. z.

Kahrtaſ apstahkli.

Behrns bij **loti** (fà?) iſflahpis. Zits dara **tà** (fà?),
zits **fchà** (fà?).

Ǟhstee kahrtaſ apstahkku wahrdi: tà, fà, fchà, loti,
gaufchi, fà nekà, teefcham, tikko, tàpat, glufchi u. z.

Sche peeder ari apstahkku wahrdi, fàs zehluſchees no
ihpafchibas wahrdeem, fà: labi (no labs), flifti, aplam,
lehnam, glihti, brangi u. z.

Tàpat ari fche peekfaitami apstahkku wahrdi, fàs
zehluſchees no dariſchanaſ wahrdeem. Peem.: Es minu
luhgſchus (fà?) (no luhgt) luhdsu. **Buhtin** (fà?) puhta
melnais mednis. Mahte mani **fauktin** (fà?) fauza.

Bef tam par apstahkku wahrdeem leeto:

1) buhtibas wahrduſ.

Saule lez **rihtòs** (fad?). **Rudenì** (fad?) der wezs
faſchofs, **patwafarì** (fad?) wezs firgs. Mehſ ſtrahdajam

rihta lihdj wafaram (no kura laika lihdj furam laikam?). Sehnes aug **mejšhôs** (kur?). Grabmatas stahw uf **plaukta** (kur?). **To zelinu** (kur?) **rihtâ** gabju, to **zelinu wafarâ**. Winſch nahza **ahtereem ſoleem** (kâ?). Wajag ſtrahdat ar **apdomu** (kâ?). Winſch zeloja **fahjâm** (kâ?). Upes pahrpluhda no **ſtipra leetus** (kadehl?). Saimneeks nopirka ſirgu **arſchanai** (kam jeb kahdam noluhkam?).

2) darifchanas wahrduš.

Mehs pahrnahzam ſaulitei **noejot** (kad?). Saule atſpihdeja leetum **lihtot** (kad?). Kumelin, neej ſokus **ſkaidams** (kâ?)! **Dſeedadami, ſpehledami** (kâ?) no farina mahjâ nahks.

Pees.: Schahdas darifchanas wahrdu ſormas, kâ: **noejot, ſkaidams**, ſauz par diwdabjeem jeb partizipeem, par ko mahziſamees wehlat.

Weetas apstahkku wahrdi atbild uf jautajumeem: **kur? no kureenes? no kureenes lihdj kureenei?**

Mehs dſihwojam **Baltijâ**. Bezaki pahrbrauza no **baſnizas**. **No ſkolas lihdj mahjai** naw tahku.

Laika apstahkku wahrdi atbild uf jautajumeem: **kad? zif ilgi? no kura laika lihdj furam laikam?**

Lahzis guk jeemu. Tehwa nebij mahjâ **wiſu deenu**. **No Deeldeenam lihdj Waſaras ſwehtkeem** ir peeždeſmit deenu.

Kahrtas apstahkku wahrdi atbild uf jautajumeem: **kâ? kahdâ kahrtâ? kahdâ mehrâ? zif?**

Daschs zilweks runâ **ahtri**. Winſch zeloja **gan fahjâm, gan braufſchus**. Laudis bij ſtrahdajufchi **deejgan**. **Kas maſ ſtrahdâ, maſ pelna**.

Žehlona apstahkku wahrdi atbild uf jautajumeem: **kapehž? kadehl? kalab? no ka? par ko? aiſ ka? beſ ka?**

Zefsch islozits **kaluu dehl**. Man jahpeja galwa **no safarjuma**. Tehws fodija dehlu **par palaidnibu**. Mati paleef firmi **aij behdām**. Veldet newar **bes uhdens**.

Noluhka (mehrka) apstahku wahrdi atbild us jautaju-meem: **kam jeb kahdam noluhkam? ko darit?**

Kalps nopirka ahdas **jahbakeem**. Strahdneeki aigahja us mahju **atpuhstees**.

54. (46.) **usdewums**. Gepin sefoschos apstahka wahrduš teikumā!

Kihtu. Behz pusdeenās. Upmalā. Wisur. Dahrjā. Lehnam. Labi. Kreemiski. Kahjām. Ais šohpēm. Wehlu. No jaunibas. Seemu. No galwas. Par uszihtibu. Scho-gad. Juhrā. Kapsehtā. Pulksten desmitōs. Nakti. Seenu plaujot. Kunadams.

32. §. Satikšmes wahrds.

Предлогъ.

Genitiws: Skolens sehđ **pee galda**. Grahmata nokrita **no plaukta**. Kaimiri dšihwo **aij upes**. Winšch behdajas **manis dehl**. Draugs bij **pee drauga**. Behz **nakts** nahf deena. Putniri šildas **us jumta**.

Datiws: Lihđi galwas pilsehtai ir tahlu. Ratrs behrns dabuja **pa gabalam**.

Aksuzatiws: Ap eseru ir plawa. Ar zirwi zehrt. Karo **pret kaunumu!** Putns lido **pa gaisu**. Medineeks eet **us meschu**.

Satikšmes wahrds rahda, kà weens preeksch-mets atteezas pret otru.

Satikšmes wahrds stahw **pirms** ta wahrda, kuram tas peeweenots; tīfai „**pehz**“, „**dehl**“ un „**labad**“

stahdami **pehz**, jo faka: drauga **pehz**, tewis **dehl**, wina **labad**.

Satifikmes wahrdi praša triju lozijumu: **genitiwa**, **datiwa** un **akusatiwa**.

Genitiwa satifikmes wahrdi ir šchee:

aif	labad	pehz
apafsch	no	sem
bes	pee	us
dehl	ij	wirs
eefsch	preefsch	

Datiwa praša šchee wahrdi: lihds, pa.

Akusatiwa satifikmes wahrdi ir šchee:

ap	zaur	pahr
ar	pa	pret
gar	par	starp, us

Daudšfkaitli wiši satifikmes wahrdi praša **datiwa**, atškaitot jau minetos „pehz“, „dehl“ un „labad“, kas šawa **genitiwa nekad neatstahj**.

Lehms brauz us tirgu. Sehns eet us pilsehtu. Ap-
šuhdseto šauz pee teefas. Nemeens meistars nekriht no
debesim. Kareims miršt preefsch tehwijsas. Ritenis
greeschas ap aši. Zaur meschu eet zefsch. Smejneeki dšihwo
pee juhras. Rugis nonahl pee krašta. Behrni štaigà pa
pagalmu. Weens zefsch eet pahr otru. Gar zeka malu
dehšta fokus.

55. (47.) ušdewums. Norakšti preefschejos teikumus un
paštrihpà satifikmes wahrdu!

56. (48.) ušdewums. Rakšti teikumus pehz augšchà doteem
peemehreem ar šcheem satifikmes wahrdeem: apafsch, pa, sem, gar,
štarp, labad, wirs, zaur, pahr, par, no, pee, us, ap, preefsch.

33. §. Beedrotajš.

СОЮЗЪ.

Mehš mahzamees lašit **un** rakštit. Arajam gruhtš darbs, **bet** šalda duša. Dšelsš jakak, **kamehr** šarkana. **Ne** mana zuška, **ne** mana druva. **Kur** ir, **tur** rodas. **Kad** kaša nam mahjā, **tad** peles danzo.

Schinis teikumōš beedrotaji ir: un, bet, kamehr, ne — ne, kur — tur, kad — tad.

Beedrotaji šaweeno teikuma ložeklus un teikumus zitu ar zitu.

a. Un, bet, ar, tāpat, turklaht, jeb, waj, nekā u. z.

b. Gan—gan, ne—ne, waj—waj u. z.

z. Ja—tad, kaut gan—tomehr, kā—tā, zif—tif, kad—tad u. z.

Beedrotaji ir:

- 1) **wenfahrtigi** (a) jeb tabdi, kas weenā teikumā leetojami **wenreis**, kā: **Wistas un** balošči ir putni. **Wirsch** ir usmanigs, **turklaht** ari štipri turigs.
- 2) **atfahrtojami** (d) jeb tahdi, kas weenā teikumā war atfahrtotees **wairak reišu**, kā: **Leetus** lihšt **gan** nakti, **gan** deenu.
- 3) **diwfahrtigi** (z) — tahdi, kas pa diweem teikumā leetojami, un weens atbild otram, p. p.: **Ja** šehši, **tad** plauši. **Kā** šauz, **tā** atškan.

57. ušdewums. Norakšti un paštrihpā beedrotajus!

Brahlis un mahša ajšgahja meefōš. Šwehri šanahza lahzi dalit, ari šakitis eeradās. **Wirsch** ir labs dšeedatajš, beš tam tas koti labi špehle uš wijoles. Darbs dšihwi dara šaldu, šlinkums ruhgtu. **Daschs** zilweks dauds zihnas, tomehr mehrka nesafneeds. **Kur** šlauka, **tur** mehšii

rodas. Jo riteni ðmehrè, jo weeglak tas tek. Mahzees taupit, lai nebuhtu jazeesch truhkums!

58. ufdewums. Leez jautataju weetà peederoſchos beedrotajus!

Wistaſ (?) baloſchi ir putni. Labaſ ſihle rofà, (?) mednis fokà. Putni nefehj, (?) ir paehduſchi. (?) mana zuhka, (?) mana druwo. Winkſch ſtrahdà, (?) tu ſlinko. (?) augſti kabhj, (?) ſemu kriht. (?) jaunibà eeradis, (?) wezumà dara. Labi laudis nomirſt, (?) wimu darbi paleef. Semkopji fehj (?) plauj. (?) winkſch mahzas, (?) ari prot. Kant gan lapſa ir iſmaniga, zilweks (?) wimu ſaguhſta.

34. §. Sajutumu ſkanas.

Междометіе.

Var ſajutumu ſkanàm ſauz wahrduſ, kaſ zilwekam iſſpruht no mutes nejauſchi; taſ noteef **preefòs, nelaimè, bailès, uſſauzeenòs** u. t. t.

Sajutumu ſkanas ir: uch! ujà! urà! — aſ! wai! uhu! (ſauzeens meſchâ) u. z.

Sche peeder ari daſchadu ſkanu patakdarinajumi, kà: **Tif taſ, tif taſ** bij dſirdams faktà. Rakitis **miau, miau.**

59. ufdewums. Norakſti un paſtrihpà ſajutumu ſkanas!

Hi, tu manu ſuhru muhſchu! Tpru, tpru, tpru! ſirdſin, tpru! Wai, zif gruhts muhſchs daſcham ſirgam! Rubi, rubi, rubenit! Ak, zif ſkaiſti, jauki wiſs ir opfabrt man! Ei, ei, nerunà neekus! Hahaha! winkſch eefmejhjàs. Ruh, ſirdſin, welz! Urà! eenaidneeks uſwarets. Gailitis jau nodſeedaja ſawu kufureku. Tſ, behrni, meerà! Wahrna ar ſawu kraſtra paſludina ſiltu laiſu.

Ja ſajutumu ſkana ſtahw tahda teikuma ſahkumà, kura beigàs ſtahdams iſſauzejs, tad wina atſchkiramama ar komatu. **Nanà, ſargees!**

Ja pehz fajutumu ūkanas naht teikums, fura beigās
 issauzejs naw leekams, tad pehz tās jaleef issauzejs.
Trara, trara, trara! medineeki taišijās zekā.

Ja fajutumu ūkana ūahw teikuma lozekka weetā, tad pehz
 winas issauzejs naw ūahdams. No mešcha atūkan **trara**
 un **baz**, laikam leelas medibas.

35. §. Wahrdu ūchiras.

Ēsam eewehrojuschī, ka Latweeschu walodā ir **dewinas**
 wahrdu ūchiras, **peezas** lokamās un **ūchetras** neloka-
 mās. Winas ir:

1) buhtibas wahrds,	}	lokamo wahrdu ūchiras.
2) dariūchanas wahrds,		
3) ihpaūchibas wahrds,		
4) ūkaitla wahrds,		
5) weetneeka wahrds,	}	nelokamo wahrdu ūchiras.
6) apūtahkla wahrds,		
7) ūatūūmes wahrds,		
8) beedrotajs,		
9) fajutumu ūkanas.		

60. ušdewums. Noteiz, pee furas wahrdu ūchiras pee-
 der katrs wahrds ūekoūajā teikā!

Gaujas krahze.

Ne tahlu augūchpus Balmeeras Gaujā atrodas ūtiprs
 fritums jeb krahze. Keiū welns noderejis Gauju pawiūam
 aiūbeht, kadehk wiūūch neūis akmenis un metis upē. Pirmo
 ūlehi wiūūch laimigi nometis nodomatā weetā. Tur
 tagad krahze. Dtro ūlehi tas nometis ne tahlu no krah-
 zes. Gailis ar ūawu dūeedaūchanu winu iūtrauzejis. Weh-
 laū welnam Gauju aiūbeht nebijis wairs brihw.

Kas ir apstākļa wahrds?

Sauz: 1) laika-, 2) weetas-, 3) fahrtas apstākļus!

Kas ir šatīkmes wahrds?

Kuru lozījumu praša šatīkmes wahrdi: 1) weenskaitli, 2) daudšskaitli?

Sauz: 1) genitiwa, 2) datīwa, 3) akusatiwa šatīkmes wahr-
dus!

Kas ir beedrotajs?

Kas ir: 1) weenfahrtīgi, 2) atfahrtojami, 3) diwfahrtīgi beed-
rotaji?

Kas ir šajutumu škanas?

Šit wahrdu šķīru Latweešchu walodâ un furas tās?

Otrà data.

Wahrdu mahziba pa datai.

Zeikumu mahziba.

Pirmā nodata.

36. §. Wahrdu zefchanās.

lau	—	ft
lau	—	stees
lau	—	stuwe
lau	—	sums
lau	--	sejs
lau	—	seens
lau	—	ſchni

Rā ſtahdeem ir ſafnes, no ka tee iſaug, tā ari wahrdeem. No ſafnes „lau“ ir zehlees wairaf wahrdu.

Safne ir wahrda data, kura wahrduš atwaſinot nepahrwehrſchas.

Do wahrda data, kaš ſtahw pehz ſafnes, ſauz par peedeħkli. Pehz preeħſchejeem peemehreem ſafnei „lau“ ir ſchee peedeħkli: ft, stees, stuwe, sums, sejs, seens, ſchni.

a. **Do**—leja
pa—libgš
ee—teepa
aij—eet

b. **Kof**—š
fof—u
fof—eem
fof—šš

Breekſch ſafneš ſtahwoſcho wahrdu daku ſauz par **ee-**
balſeenu (a).

Dakinu, kaš ſtahw wahrda beigāš un daſchadi mainaš,
ſauz par **galotni** (b).

61. ušdewumš. Norakſtidamš atdali ar ſtrihpinu eebal-
ſeenuš un galotneš!

Sirgš. Beenakſt. Niſleegumš. Uſart. Norakſtit.
Dahrſš. Nowadš. Kalneem. Paturet. Leelš. Samak-
ſat. Zekſch. Salakſit. Zeku. Koka. Upe. Klehtiš.
Gedehſtit. Uſzihtigš. Apſkatit. Geteepa. Brahlis.
Brahki. Pateiziba. Niſdſeedat. Leduš. Iſmeklet. Sirdš.
Leepa. Gailiš. Labš. Leela. Gefarkanš. Pamaſš.
Kodoli. Zelminſch.

Peem.: Sirg—š. Bee—nakſt. Niſ—leegum—š.

37. §. Weentahrſchi un ſalitti wahrdi.

a. Kalnš
fehtha
fahrtigš
deſmit
gaidit

b. Kap—fehtha
leel—zet—mala
ſtuhr—galwigš
diw—puſigš
ap—ferigš

Wahrdi pehž ſawa ſaſtata ir **weentahrſchi** (a) un
ſalitti (b). Weentahrſchš wahrđš paſtahw no weena
wahrda, bet ſalittš no diweem waj wairak wahrdeem. Sa-
littā wahrđā pehdejaiš ir pamata wahrđš; pirmaiš ir ti-
kai apſihmetajš. Lokamš tikai pehdejaiš wahrđš; apſih-
metajš paleek nepahrgroſitš.

62. ušdewumš. Saleez ſekofchoš wahrduš!

Upe—mala. Birma—deena. Kaps—feh̄ta. Deena
—widus. Wina—pus. Tſchetri—koh̄jis. Strauja—upite.
Grahmis—razis. Maijs—pūkite. Trihs—juh̄gs. Bahri
—brist. No—kalst. Melna—ſeme. Gaiſchs—matains.
Maſs—gruntneeks. Schis—reis. Gekſcha—ſeme. Leels—
mutis. Widus—ſeme. Gods—fabrigs. Rihts—wakars.
Kruſts—tehws. Leela—deena.

Peem.: Upmala.

38. §. Buhtibas wahrdu eedaliſchana.

Preeſchmeti ir, pirmfahrt, tahdi, ko ſamanam ar juh-
tekkem, fà: mahja, koks, ſaule, pūke; ſchahdu preeſchmetu
wahrduſ ſauzam par **juh̄tamo buhtibu wahrdeem.**
Otrfahrt, preeſchmeti ir tahdi, kaſ fà preeſchmeti do-
majami, fà: uſtiziba, lepniba, gars, mihleſtiba; ſchee ir **do-
majamo buhtibu wahr̄di.**

Juhtamo buhtibu wahr̄di taſkaf eedalaſ ſchah̄di:

- 1) **ihpaſchwahr̄dòs**; tee ir tahdi, kaſ weenai leetai
ween peeder, fà: Riga, Daugawa, Kreemija,
Peteris u. z.
- 2) **jugas wahr̄dòs**, kaſ eefihmè weenadu leetu weſelu
fugu, fà: koks, upe, kalns, akmens u. z.
- 3) **kopibas wahr̄dòs**; tee ir tahdi, kaſ eefihmè daud̄ſ
leetu kopâ, fà: tauta (tautâ daud̄ſ zilwefu), ar-
mija, bars u. z.
- 4) **weelas wahr̄dòs**; tee eefihmè tahdas leetas, furu
dakinas patur to paſchu wahr̄du, fà: ſelts, uhdens,
dſelſs, ſweeſts u. z.

Ihpaſchwahr̄di — имена собственные,
jugas wahr̄di — имена нарицательныя,
kopibas wahr̄di — имена собирательныя,
weelas wahr̄di — имена вещественныя.

39. §. Buhtibas wahrdu eedalifchana deflinazijās.

Satweeschu walodā peežas deflinazijas. Tās ir:

- 1) **a-deflinazija**; pee ūchās peeder wihriūchūas fahrūas wahrdi ar „s“ waj „ūch“ galotnēm, p. p. namš, zekūch un ūewiūchūas fahrūas ar „a“ galotni, p. p. tauta, mahja.
- 2) **e-deflinazija**, pee kuras peeder ūewiūchūas fahrūas wahrdi ar „e“ galotni, p. p. preede, ūahle.
- 3) **neihūtā i-deflinazija**, pee kuras peeder wihriūchūas fahrūas wahrdi ar „s“ galotni, p. p. brahūis, ūakis.
- 4) **ihūtā i-deflinazija**; pee ūchās peeder ūewiūchūas fahrūas wahrdi ar „s“ galotni, p. p. ūirdš, auūš, ūlehūš.
- 5) **u-deflinazija**, pee kuras peeder wihriūchūas fahrūas wahrdi ar „us“ galotni, p. p. tirgus, ledus, medus.

63. (49.) **uūdewums.** Loūi: dahrs, purws, auūle, ūihle, ūurmis, lahūis, wahūs, ilūis, Moūus!

40. §. Darifchanas wahrdu eedalifchana konjugazijās.

- a. Strahdat: ūrahd—aju, taujat: tauj—aju, auūlet: auūl—aju u. ž.
- b. Redset: redū—u, ūinat: ūin—u, dūeedat: dūeed—u u. ž.
- z. Weūt, gaūst, baūrt, želt u. ž.

Darifchanas wahrdi eedalas trijās konjugazijās.

Pee pirmās konjugazijas peeder wiūt diw— un wai— rakbalseenu wahrdi, ūam tagadnes pirmās perūonas galotnei ir diwi balseeni (a).

Pe **otrās konjugazijas** peeder wišt **diw-** un **wairaf-** balseenu **wahrđi**, kam tagadnes pirmās personas galotnei ir **weens balseens** (b).

Pe **treščās konjugazijas** peeder wišt **weenbalseenu** **wahrđi** (z).

41. §.

1. **Diwdabis (partizips).**

Причастіе.

Tekošs uhdens. **Grimstošča** laima. **Darams** darbs. **Utrašta** manta.

Schahdas darišchanas wahrdu formas, kà: **tekošs**, **grimstošča**, **darams**, **atrašta**, fauz par **diwdabjeem**.

Diwdabim ir ihpašchibas wahrda daba, kaut gan wišč zehlees no darišchanas wahrda; wišč ari tāpat lofams kà ihpašchibas wahrds.

Diwdabis ir **ihpašchibas** wahrds, kas zehlees no darišchanas wahrda.

Diwdabji eesihmē tikai tabdu ihpašchibu, kura tī sinamā brihdi un sinamōs apstahkōs peekriht kahdam buhtibas wahrdam; ihpašchibas wahrđi, turpreti, eesihmē pastahwigu ihpašchibu, kura buhtibas wahrdu atščkir no ziteem winam lihdsigeem. Peem.: **tihra** mahja un **tihrita** mahja.

Diwdabim ir diwi laiſi: **tagadne** un **pagahntne** un diwas darišchanas kahrtas: **darotne** un **zeeščotne**.

a) Darotnes diwdabis.

Tagadnes diwdabju galotne wihrišchā kahrtā ir „**ošs**“ un ſewišchā kahrtā „**ošča**“.

Diwdabi teikumā leeto kà **apſihmetaju** un **išteizeju**.

Diwdabis kà **apſihmetajs**:

Augošchi štahdi ir šaki. **Seedošcha** puše ir škaišta. **Degošchas** lampas ir gaiščas. **Nakšoščais** gads buhs auglīgš.

Dimdabis fā išeizejš:

Upes uhdens ir **tekošchs**. Šchis žilweks ir **jeedošchs**. Smaigšne ir **špihdošcha**. Šchi leepa ir **jalajošcha**.

Pağahtnes partizipa galotne ir: „is“, „uši“.

Sakritis pagrabs wairs neder. **Notaltuši** egle neaug. Šeens jau **šakaltis**. Puše jau **noseedejuši**.

Dimdabji ar „ošchs“ galotni ir atwašinami tikai no **nepahrejošcheem dariščanas wahrdeem** jeb tahdeem, pehž kureem naw leekams papilditajš. Tahdi dariščanas wahrdi ir: gulet, štaigat, fehdet, augt, breest, tezet, šalt, kalst, liht, ruhkt, šibet, špihdet, mirdset.

Jr aplam, ja šakam: rakštošchs sehns, arošchs wihrs, jo **rakštit** un **art** ir pahrejošchee dariščanas wahrdi, kuri praša papilditaja. Bareiši ir, ja šchahdōš gadijumōš leeto buhtibas wahrdu, fā: **rakštitajš** sehns, **arajš** wihrs.

65. (51.) ušdewums. Atwašini no augščā minetajeem dariščanas wahrdeem dimdabjus tagadnē un pağahtnē!

Beem.: Gulet: gulošchs, gulošcha, gulejšis, gulejuši. Štaigat: štaigajošchs, štaigajošcha, štaigajis, štaigajuši u. t. t.

66. ušdewums. Atwašini darotnes partizipus no eekawās eelikteem dariščanas wahrdeem!

Pat wehlā rudeni redš (feedet) pušites. (Špihdet) afmens bij redšams upes dibinā. (Kalst) šeens tšhauktš. Šuhrmalā redšamas (tezet) šmiltis. Wuhsu dahršā ir (aišluhšt) ahbele. (Mištruhdet) šoks apauga peepēm. (Škagnet) naudu taiša no metala. Šchis lemefiš jau (šadilt). (Tezet) uhdens nepuhšt. (Šagruht) buhdina štahweja meščmalā. Mehš preezajamees par (wiknot) druwām. (Augt) mehneši šauž par jaunu mehneši.

b) Zeeschotnes diwdabis.

Tagadnes diwdabja galotnes ir: „ams“, „ama“.

Arams tihruns. **Plaujama** plawa. Schis tihruns ir **arams**. Schi plawa ir **plaujama**.

Bagahnes diwdabja galotnes ir: „ts“ „ta“.

Iileets uhdens naw fasmelams. **Uldots** gabals jamahzas. **Norauta** lapa samihst. Schi grahmata ir **faplehsta**. Tas foks ir **nolausts**.

67. usdewums. Atwasini zeeschotnes partizipus!

(Wilat) akmens neesek. Schi ir (gulet) istaba. Wezas fiwis naw (ehst). (Isgahst) uhdens naw (fasmelt). Bagateem laudim ir (braukt) un (jaht) sirgi. (Rakstit) burtnizas jatura tihras. Schis stahsts jau (islasit). (Noraut) puke wihst. (Utrast) manta jaatdod winas ihpafchneefam. **Piktam** fumim (faplehst) abda. (Istaltet) sabli fauz par seenu. Ar (schaut) rihkeem jaapeetas usmanigi.

2. Apstahkla diwdabis (gerundijs).

Дѣепричастіе.

Deenai **austot**, sahka lih. **Wihrs brauzot** aismiga. **Winsch uiffatot** nosarka. **Suus fkehja laukdams**. **Sehns ffreedams** krita. **Meita meega** neguleja, raibus zimdus **adidama**.

„Austot“, „brauzot“, „laukdams“ un „adidama“ ir apstahllu diwdabji. Tee atwasinati no darischanas wahrdeem un eesihme waj nu **stahwofli** waj ari **darbibu**.

Apstahllu diwdabji ir diwi: pirmats apstahllu diwdabis beidsas us „ot“ un otrais us „ams“, „ama“.

Paġahtnes apstahku diwdabis beidsas us „is“, „uſi“.

Darbu **beidsis**, brauz mahjâ. Weenu ſeki **uoadijusi**, ſahz otu. **Iſſtrahdajufchees** warat atpuhſtees.

68. uſdewums. Korakſti un paſtrihpâ apstahku diwdabjuſ!

Keredſejis nerunâ. Manidams wilku, ſirgs purkſch. Dſeedot dſimu, dſeedot augu, dſeedot muhſchu nodſihwoju. Geraudſijufi weeſi, ſaimneeze pazehlas. Maſa, maſa meitenite, tek pa zeku raudadama. Uſkubrufchi uguni, ſtrahdneeki ſahka ehſt puſdeenu. Zita dſeed ganidama, zita roſes rawedama. Kur tu eeſi, bahlenin, baltas ſahjas audamees? Geſchu mohſas apraudſit, dſirdu tautas nizinam. Urbjot noluhſa ſwahrpſts. Get meitenes dſeedadamas, kâ pee tehwa, mahmufinas.

42. §. Leetojumſ.

Wilks un jehrs.

Wilks un jehrs dſehra pee upites. Wilks gribeja jehru ſaplehſt. Winſch luhkoja eeſahkt ar to kildu. „Kapehſ tu man ſajauz uhdeni?“ winſch praſija jehram. „Eſ nejauzu,“ jehrs atbildeja. „Uhdens jau tek no tewis uſ mani.“ Wilks eeſtatija, ka bij runajis nepareiſi. Drihſ winſch atkal eeſahka: „Tu mani pehrn lamaji.“ Jehrs atbildeja: „Das newar buht. Behrn es wehl nebiju dſi-mis.“ „Tad ta bija tawa mahte!“ ſahrigais wilks brehza. Ar weenu lehzeenu winſch bij pee jehra un to ſaplehſa.

Breekſchejo ſtahſtinu mehġini nemt zauri ſchahdâ ſahrtâ: „Wilks“ — buhtibas wahrds weenſkaitka nominativâ — peeder pee ſugas wahrdeem — wihriſchkas ſahrtas — loſams pehſ a=deklinazijas. (Katrſ loſams wahrds jaloka.)

„un“ — weenfahrtigs beedrotajs.

„jehrs“ — buhtibas wahrds weenskaitla nominativâ —
peeder pee fugas wahrdeem — mihrischtas fahrtas
— lofams pehz a-deklinazijas.

„diebra“ — dariſchanas wahrds nepabeigtajā pagahtnē,
treſchajā personâ — darotnē — ihstenibas isteiksmē —
peeder pee treſchās konjugazijas — pamehles isteiksmē:
djert.

„pee“ — genitivā ſatiksmes wahrds.

„upites“ — buhtibas wahrds weenskaitla genitivâ — pee-
der pee fugas wahrdeem — ſewiſchtas fahrtas —
lofams pehz e-deklinazijas.

P e e f.: Schahdus mehginajumus war iſdarit ari laſamâ gabalâ.

Kas ir ſafne, eebalſeens, galotne?

Kahdi ir wahrdi pehz ſawa ſaftata?

Râ eedalas buhtibas wahrdi?

Kas ir: 1) ihpaſchwahrdi, 2) fugas wahrdi?

Kas ir: 1) kopibas wahrdi, 2) weelas wahrdi?

Zif deklinaziju Latweeſchu walodâ un furas tâs?

Kuri wahrdi peeder: 1) pee a-deklinazijas, 2) pee e-deklinazijas?

Kuri wahrdi peeder pee neihstâs i-deklinazijas?

Sauz wahrds, kas peeder 1) pee ihstâs i-deklinazijas, 2) pee
u-deklinazijas!

Kas ir diwdabis?

Zif laifu diwdabim un kuri tee ir?

Kuras dariſchanas fahrtas ir diwdabim?

Kuras galotnes ir darotnes diwdabim: 1) tagadnē, 2) pa-
gahtnē?

Var kureem teikuma lozekem war buht darotnes diwdabis?

Kuras ir zeeſchotnes diwdabja galotnes: 1) tagadnē, 2) pa-
gahtnē?

Kas ir apstahku diwdabis?

Zif apstahku diwdabju pamiſam un furas wiku galotnes: 1)
tagadnē? 2) pagahtnē?

Otrā nodala.

43. §. Weenfahršchs nepagarinats teikums.

(St. 23. §.)

Sefoschee peemehri rahdis, kuras wahrdu ſchkiras leetojamas par teikuma preeſſchmetu un iſteizeju.

1. Teikuma preeſſchmets.

- a. **Putns** laiſchas. **Gans** gana.
- b. **Es** praſu. **Tu** atbildi. **Wini** klaufas.
- z. **Gudrais** eemanto. **Bagatais** dod.
- d. **Djeedat** ir patihkami. **Slinkot** ir kauns.
- e. **Chdamais** buhs dahrgs. **Blaujamais** nenoauga.

Kā teikuma preeſſchmets leetojams:

- 1) **buhtibas** wahrds (a),
- 2) **weetneeka** wahrds (b),
- 3) **ihpaſchibas** wahrds (z),
- 4) **nenoteizamā iſteikſme** (d),
- 5) **diwdabis** (e).

2. Iſteizejs.

- a. **Gailis** ir **putns**. **Skola** ir **mahja**.
- b. **Sneegs** ir **balts**. **Naktis** **tumſchas**.
- z. **Kalpi** **ſtrahdā**. **Suni** **rej**.

Preeſſchejee peemehri rahda, ka iſteizejs war buht:

- 1) **buhtibas** wahrds (a),
- 2) **ihpaſchibas** wahrds (b),
- 3) **darifchanas** wahrds (z).

69. (52.) **uſdewums**. Uſrakſti 4 teikumus, kam 1) teikuma preeſſchmets ir buhtibas wahrds, 2) weetneeka wahrds, 3) ihpaſchibas wahrds, 4) nenoteizamā iſteikſme; kam 1) iſteizejs buhtibas wahrds, 2) ihpaſchibas wahrds, 3) darifchanas wahrds!

44. §. Weenfahrschs pagarinats teikums.

(St. 23. §.)

Teikuma palihga lozekki ir: 1) **apfihmetajs**, 2) **papilditajs**, 3) **apstahklis**.

1. Apfihmetajs.

- a. **Stolena** grahmatas derigas.
- b. **Wzihtigi** laudis strahda no rihta lihds wakaram. Mans **dahrgais** draugs miris.
- z. **Wina** raksti skaidri. **Suhju** drumas labi koptas. Dod man **šawu** grahmatu!
Winam **desmit** sirgu. Nedelai **septinas** deenas.
- d. **Trefchais** mehnešis ir marts.

Rā apfihmetajs leetojams:

- 1) **buhtibaš wahrds genitiwā** (a),
- 2) **ihpafchibas wahrds** (b),
- 3) **weetneeka wahrds** (z),
- 4) **skaitla wahrds** (d).

70. (53.) **usdewums**. Utraksti pehž preešschejeem paraugeem 3 teikumus no ištattras apfihmetaju šķētras!

2. Papilditajs.

- a. Meita šukā **linuš**. Es gaidu **brahla**.
- b. **Winu** sirgs nošweeda. **Wiašč tewiš** nepafihst.
- z. Mehš gribam **rakstit**. Suhš wehlatees **atpuhštees**.

Papilditajs war buht:

- 1) **buhtibaš wahrds** (a),
- 2) **weetneeka wahrds** (b),
- 3) **nenoteizarā išteifšme** (z).

71. (54.) **usdewums**. Utraksti 4 teikumus no katras šķētras!

3. Apstahklis.

- a. Tu dšihwo **tur**. **Wakar** lija leetus. **Pariht** buhš šwehtdeena.
- b. Lopi stahw **kuhti**. **Wafaru** plauj šeenu. **Sakis** pahrskrehja **pahr** zeku. **Malku** pahrdod **ašim**.

z. **Igi sehdedams**, paliksi flims. **Rakstot** aplija burtniza. **Winsk** nahk **jahschus**.

Ra apstahklis leetojams:

- 1) **apstahkla wahrds** (a),
- 2) **buhribas wahrds lokatiwa, buhribas woherds**
ar un bes fatiksmes wahrda (b),
- 3) **apstahklu diwdabis** (z).

72. (55.) usdewums. Zausraksta: 1) 3 teikumi ar ihstajeem apstahkleem, 2) 3 teikumi ar buhribas wahrdu lokatiwa, 3) 3 teikumi ar buhribas wahrdu bes fatiksmes wahrda, 4) 3 teikumi ar buhribas wahrdu, kam peeweenots fatiksmes wahrds, 5) 3 teikumi ar apstahklu diwdabeem.

45. §. Leetojums.

Rihts.

Saule uslehfusi. Migla kabhj no semam weetam. Spihdoscha rafa karajas pee lapinam. Zihruki dseedadami pazelas gaisa. Paspahrne ischivina besdeligas. Baloschi silbas us jumteem. Gailis preezigi apfweiz jauno deenu. Ganamee pulki dodas us sahlainam ganibam. Wisur reds uszichtigus strahdneekus. Rihta smehtums pazet katra juhtiga zilweta firdi. Daba teiz farwu Raditaju.

„Saule uslehfusi“ — weentahrschs nepagarinats teikums.

„Saule“ — teikuma preefchmets.

„uslehfusi“ — isteizejs.

„Migla kabhj no semam weetam“ — weentahrschs pagarinats teikums.

„Migla“ — teikuma preefchmets.

„kabhj“ isteizejs.

„no weetam“ — weetas apstahklis.

„semam“ — apfihmetajs pee weetas apstahkla u. t. t.

Ruras wahrdu schfiras leeto: 1) par teikuma preefchmetu, 2) par isteizeju?

Ruras wahrdu schfiras war buht: 1) par apfihmetaju, 2) par papilditaju?

Ruras wahrdu schfiras leeto par apstahkleem?

Trefschà nodala.

46. §. Sawilfts teifums.

Слитное предложение.

a	Lafstigala ir putns.
Zihrulis ir putns.
Straids ir putns.	} Lafstigala, zihrulis un
straids ir putni.
b.	Sirgs ir stiprs.
Sirgs ir weifls.
Sirgs ir gudrs.	} Sirgs ir stiprs, weifls
un gudrs.
z.	Schis tirgotajs pahrdod
glihtas leetas.
Schis tirgotajs pahrdod
lehtas leetas.	} Schis tirgotajs pahrdod
glihtas un lehtas
leetas.
d.	Medineeks schauj breeschus.
Medineeks schauj wilkus.
Medineeks schauj lahtschus.
Medineeks schauj jakus.	} Medineeks schauj
breeschus, wilkus,
lahtschus un jakus.
e.	Simis dsihwo juhrâ.
Simis dsihwo eserôs.
Simis dsihwo upês.	} Simis dsihwo juhrâ,
eserôs un upês.

Sawilfts teifums ir tahds, kuram wairaf weenadu lozekku. Winsch izelas, ja saweenojam weenâ teifumâ divus waj wairaf teifumus, kam weenadi lozekki (a, b, z, d, e). Sawilfts teifums peeder pee weenfahrscheem teifumeem.

Sawilfts teifums war buht:

- 1) ar wairaf teifuma preekschmeteem (a),
- 2) ar wairaf isteizejeem (b),
- 3) ar wairaf apsihmetajeem (z),
- 4) ar wairaf papilditajeem (d),
- 5) ar wairaf apstahfsteem (e).

73. usdewums. Atrifini pehz dotâ peemehra no sawilfteem teifumeem weenfahrschus teifumus!

Wihtols, ahbele, ofols un preede ir fokī. Dahršā aug roses, wijolites un asteres. Putnini lido, dšeed un wij ligšdinas. Školā mahzamees lašit, rakštit, dšeedat, rehšinat un šihmet. Tirgū pahrđod šwaigas un šchahmetas šiwis. Laudis dšihwo pilšehtās, šahdšchās un zeematōs.

Peem.: Wihtols ir foks. Ahbele ir foks u. t. t.

Sawilfta teifuma weenadus ložekšus, kas nam šawee-noti ar „un“, atšchir ar šomatu (,).

74. (56.) **uſdewums.** Šastahdi pehž dotā peemehra šawilftus teifumus!

Sneegs apklahj kalnus. Sneegs apklahj eelejas. Sneegs apklahj plawas. || Lahzis ir plehšigs šwehrs. Lauwa ir plehšigs šwehrs. Tihgeris ir plehšigs šwehrs. || Chkas ir leelas. Chkas ir masas. || Es redšeju baltus putnus. Es redšeju melnus putnus. Es redšeju raibus putnus. || Baltijas juhrā eetek Gauja. Baltijas juhrā eetek Daugawa. Baltijas juhrā eetek Wišla. || Peles dšihwo šchuhnōs. Peles dšihwo flehtis. Peles dšihwo pagrabōs.

Peem.: Sneegs apklahj kalnus, eelejas un plawas.

47. §. Šalifts teifums.

Сложное предложение.

Pirms par šaliftu teifumu runajam, mums jāeepašihstas ar **galweno teifumu** un **palihga teifumu**.

Pehrkonis ruhž, un leetus lihst.

Preekšchējā teikumā ir divi galwenee teifumi.

Birmais teifums: **pehrkonis ruhž;**

otrais teifums: **leetus lihst.**

Galwenaš teifums pats par šewi šaprotams.

Širgs, kas labi šopts, ir jāutrs.

Galwenaš teifums: **širgs ir jāutrs;**

palihga teifums: **kas labi šopts.**

Palihga teikums pats par fewi naw pilnigi saprotams; winsch tikai ispilda kahda galwenà teikuma lozekla weetu.

Teikumu, kurà šalikti divi waj wairak galwenee teikumi, šauz par **teikumu šafahrtojumu.**

Teikumu šafahrtojumi :

Saule šilda, un lapas plaukst.

Sikšpahrnis war lidot, bet winsch naw putns.

Teikumu, kurà galwenaus teikums šalikts ar palihga teikumu, šauz par **teikumu pakahrtojumu.**

Teikumu pakahrtojumi:

Zilweks, kas dšihwo besdarbibà, kriht kahrдина-šhanà. Kur laba seme, tur labi aug.

Teikumu šafahrtojums un pakahrtojums šauz par šalikteem teikumeem.

Dà tad šalikts teikums ir tahds, kurà šalikti waj nu galwenee teikumi ween, waj ari galwenee teikumi ar palihga teikumeem.

48. §. Teikumu šafahrtojumi.

Предложения, связанные по способу сочинения.

a. Lectutinsch mirdsina, **un** šahle aug. Šahrki jau klahst, **ari** besdeligas atskrees. Daschs zilweks aij wezuma **ne** reds, **ne** dšird. Balbeeris **neween** bahrsdu dšen, **bet ari** matus zehrp. Rudeni ihsas deenas: **te** rihts, **te** wafars. Behrni **gan** dšeedaja, **gan** rotakajàs. Šchis šaimneeks kreetns semkopis, **bes tam** winsch nodarbojas ari ar biškopibu. Winsch mahzas lafit, **turkklahst** ari rakstīt.

b. Darbs zilweku ustur, **bet** šlinkums posta. Putnini nešehj, **bet tomehr** ir paehdušchi. **Kaut gan** winsch zihrtigi štrahdà, **tomehr** neteek uš preekšhu. Eši paklausigs, **zitadi** klahšees šliski! Ušzihrtigais ir pahrtizis, **turpreti** šlinkais mirst badu.

z. Laiks bij apmahzees, **tadehĥ** ſeens nekalta. Wa-
fara bij ſauſa, **tapehĥ** lini palika ihĥi. Laiks plaut rudſus,
jo graudi jau nobreeduſchi. Semes ehna ir apaka, **tà tad**
feme ir apaka.

Teikumumu pakahrtojums trejada ſameenoſchana:

- 1) **kopota** (a),
- 2) **pretſtahdita** (b),
- 3) **nodibinata** (z).

Kopotaji beedrotaji ir:

un, ari, beſ tam, turklaht, ne — ne, ne ween —
bet ari, te — te, gan — gan, pa dakai — pa dakai.

Pretſtahditaji beedrotaji:

bet, bet tomehr, kaut gan — tomehr, zitadi, turpreti.

Nodibinataji beedrotaji:

tadehĥ, tapehĥ, jo, tà tad, tad nu.

Teikumumu ſakahrtojumu peeturas-ſihme ir **fomats**.

75. (57.) uſdewums. Norakſti un leeĥ wajaſigās peeturas-
ſihmes!

Mehneſis gan ſpihd bet neſilda. Rudenī daudſ putnu
aiſlaischas uſ ſiltajām ſemēm bet ne wiſi atgreſchas atpakaĥ.
Schis ahbols wehl naw gataws tà tad ehſchanai neder.
Lauma eeruhzās un wiſi ſwehri apkluſa. Ne tikai gows
bet ari aita ir loti derigs mahjas-kuſtonis. Ne taurinſch
ir putns ne ari ſiſpahrnis. Skudra naw leela bet kalnrs
roĥ. Uzis redſ tablu bet prahts wehl tablak. Rubſa ehĥ
dſelſi bet behdas ſirdi.

49. §. Leetojums.

Uſtizigā ſiwitina.

Rahdā upitē dſihwoja jauna ſiwitina. Swejneekſ ſehdeja up-
malā un maſſchereja. Schi ſiwitina bij loti iſſalkuſi, tadehĥ wina
ſehrās pee kumoſa un tika ſakerta. Nu wina gauſchi luhdſa ſwej-
neeku: „Mihlo ſwejneek, lauj wehl man dſihwot, jo eſmu wehl
jaunina! Behĥ weena gada es buhſchu daudſ leelaka, un tu mani

wareſt atkal ſakert.“ Swejneekam bij ſiwtinās ſchehl, un wiņſch teiza: „Es tewi atlaidiſchu uſ weenu gadu, bet turi wahrdu!“

Siwtina ahtri aiſpeldeja un koti preezajās par laimigo iſdoſchanos. Gads bij aiſtezejis. Muſhu ſiwтина bij atkal ſhini paſchā weetā un liſās ſakertees. Swejneeks brihņijās par ſiwtinās uſtizibu un teiza: „Beldi atkal pehž patiſchanas! Man ir deeſgan neuſtizigu ſiwju ko fert.“

„Rahdā upitē dſihwoja jauna ſiwтина“ — ir weenkahrſchs pagarinats teikums.

„Swejneeks ſehdeja upmalā un maſchķereja“ — ir ſawilfts teikums. Sche ir diwi iſtezeji: „ſehdeja un maſchķereja.“

„Schi ſiwтина bij koti iſſalkuſi, tadehl wina ķehrās pee kumoſa un tika ſakerta“ — ir ſaligts teikums un peeder pee teikumu ſakahrtojumeem u. t. t.

Ras ir ſawilfts teikums?

Rā iſzelaſ ſawilfts teikums?

Ruras peeturas-ſihmes leel ſawilktā teikumā?

Ras ir galwenais teikums?

Ras ir palihga teikums?

Ko ſauž par teikumu ſakahrtojumu?

Ko ſauž par teikumu paſahrtojumu?

Rahds kopnoſaukums ir teikumu ſakahrtojumeem un paſahrtojumeem?

Ziķejada ir teikumu ſaweenošchana?

Sauž: 1) kopotajus, 2) pretſtahditajus, 3) nodibinatajus beedrotajus!

Ruras peeturas-ſihmes leel teikumu ſakahrtojumā?

Beturtā nodata.

50. §. Teikumu paſahrtojumi.

Предложения, связанные по способу подчинения.

Preekſchmeta teikumi.

Ras ſehj, taſ plauj. „Ras ſehj“ ir palihga teikums (придаточное предложение). „taſ plauj“ — galwenais tei-

fums (главное предложение). Ja palihga teikuma meetâ „kas fehj“ stahdam teikuma preefšmetu „fehjejs“, tad is-teizam tās paščas domas. Turklaht palihga teikums at-bild us jautajumu „**kas?**“, tāpat kâ teikuma preefšmets. **Kas fehj**, tas plauj (**kas** plauj?). **Sehjejs** (kas?) plauj. Tadehļ palihga teikums „kas fehj“ ir **preefšch-meta teikums**.

„**Kas, tas**“ ir meetneeku wahrdi. „**Kas**“ atrodas palihga teikumâ un „**tas**“ — galwenajâ teikumâ.

Jr ari tahdi preefšchmeta teikumi, kas peebeedroti galwenajam teikumam ar beedrotaju „**ka**“. Jr sinams, **ka** wilki loti rijigi = ir sinams wilku rijigums (kas?).

Palihga teikumu no galwenâ teikuma atšķir ar **fomatu**.

76. ufdewums. Norakstidams pastrihpâ palihga teikumus un leez fomatus!

Kas luhds tas dabu. Kas lehti tiz teef lehti pee-wilts. Naw tecsa ka firneki giftigi. Kas jadara tas jadara. Kas mainigs tas bailigs. Kas kauna neprot tas badu nemirst. Jr nepeezeefšchami wajadsigs ka istabas bee-šchi ween wehdina. Kas neet us preefšchu tas eet atpa-ka. Kas mihlestibu fehj tas mihlestibu plaus. Kas dauds grib tas mas dabu. Kas mihle tihribu tas kopj wefelibu. Kas apests tas aismirsts. Kas pastahwigi zihnas tas uswar.

P e e m: Kas luhds, tas dabu.

51. §. Apšihmetaji teikumi.

Zilweks, **kas darbigš** (kahds?), juhtas laimigs. Wahrpa, **kura pilna** (kura?), ir noleekusees. Uhdens, **kas tek**, tik ahtri nesafalst. Darbs, **kas jadara**, naw jakawè.

Palihga teikumi „kas darbigš“, „kura pilna“, „kas tek“, „kas jadara“ ir **apšihmetaji teikumi**, jo wini

atbild us apsihmetaju jautajumeem: **fahds? fahda? fursch? fura?** Apsihmetaji teifumi eefahkas ar atteezibas weetneeka wahrdeem: **fas? fursch? fura?**

Lai isteiktu tās paščas domas, tad apsihmetaja teifuma weetâ war leetot:

1) ihpaščibas wahredu:

Zilmeks, **fas darbigs**, juhtas laimigs = **darbigs** zilmeks juhtas laimigs.

2) diwdabjus:

Uhdens, **fas tef**, tif ahtri nefafalst = **tefoščs** uhdens tif ahtri nefafalst. Darbs, **fas jadara**, naw jakawè = **darams** darbs naw jakawè.

77. usdewums. Skà 76. usdewumâ.

Lapša **fas guk** naw wistâm bištama. Zilmeks **fas weseks** war strahdat. Ne wiši funi fošč **fas rej**. Nebihstees no darba fo eefahzi! Uhdens **fas stahw** puhst. Muza **fas pilna** nefkan. Netrauzè lautwu **fas gu!** Gramata **furu tu lašiji** ir eewehrojama. Wilks **fas pa hdis** ir meerigaks par funi. Ukmens fo wika neapfuhnè. No uhdens **fas wahras** zekas garaini. Behrens **fas paklauša** dara wezakeem preeku.

Pe e m.: Lapša, fas guk, naw wistâm bištama.

52. §. Papilditaji teifumi.

Sargees no ta, **fas launs** (no **fa** sargees?)! = **fargees no launa** (no **fa?**). Dod tam, **fas luhds** (**fam** dod?)! = dod **luhdšejam** (**fam?**)!

Tehws atstahj behrneem wišu, **fo winšč fakrahjis** (**fo** atstahj?) = tehws atstahj behrneem **wišu fawu frahjumu** (fo?).

„Kas launs“, „kas luhds“, „fo winšč fakrahjis“ ir papilditaji teifumi, jo wini atbild us papilditaju jautajumeem: **fa? fam? fo?**

Papilditaja teikuma weetâ waram stahdit papilditajus, kâ augšcejee peemehri rahda.

Papilditaji teikumi eesahkas ar atteezibas weetneeka wahrdu „**kas**“ un ar beedrotajeem: „**ka, lai, waj**“.

Es sinu, **kas** mainigs. Mehs sinam, **ka** wiseem jamirst. Sirgs gaida, **lai** dotu ausas. Sati, **waj** buhsi mahjâ?

Papilditaja teikuma weetâ war stahdit:

1) buhtibas wahrdu:

Es lasiju, ko tu rakstiji = es lasiju tawu **rakstu**.

2) nenoteizamo isteikumi:

Mehs wehlamees, lai juhs redsetu = mehs wehlamees juhs **redset**.

3) ihpafchibas wahrdu:

Neteesajees ar to, kas bagats! = neteesajees ar **bagato!**

4) diwdabi:

Ko sehji, to plausi = tu plausi **sehsto**.

78. usdewums. Kâ preekšcejâ usdewumâ.

Es dsirdeju ko tu stahstiji. Škweens fina ka wilki vijigi. Ka nemihlè tam neklaufa. Launais netiz ka ir labi kaudis. Dari ziteem to ko šew wehles! Tu sini ka stikls weegli luhst. Wiašč preezajâs ka dabuja godalgu. Mehs zeram ka mums palihdsesi. Ka newar zelt ta newar nest. Teiz waj biji pilsehtâ? Netizi tam kas netura wahrdu!

Peem: Es dsirdeju, ko tu stahstiji.

53. §. Apstahklu teikumi.

Apstahklu wahrdi eesihmè **weetu, laifu, fahrtu, zehlomu** un **noluhku** (mehrkli), kâ: Wiašč dsihwo **zitur** (kur?). Gailis dseed **agri** (kad?). Rugis peld **ahtri** (kâ?).

Behrens dabuja fodu **stuhrgalswibas** **dehl** (kadehl?).
Wini zehrt bakkus **mahjai** (kadam noluhkam?).

Rà apstahku wahrdi, tàpat ari apstahku teikumi eefihmè **weetu, laiku, fahrtu, zehlomu un noluhku.**

Weetas teikumi.

Kur wahrpas, tur graudi (kur ir graudi?) = **wahrpàs** ir graudi. Swehrs fkehja no tureenes, **no tureenes wina negaidija** (= no negaiditas weetas). Medineeki demàs us tureeni, **us tureeni swehrs aifkehja** (= swehram pakat).

Weetas teikumi eefahkas ar wahrdeem: **Kur, no tureenes, us tureeni.**

Weetas teikuma weetà war stahdit

buhribas wahrdu :

Kur laba jeme, tur labi aug = labà **jemè** labi aug.

79. usdewums. Rà preekshejà usdewumà.

Kur bees meschs tur naw kuplu foku. **Kur duhmi** tur siltums. **Kur zehrt** tur fkaida kriht. **Kur naw kuh-**
dsataja tur naw teesataja. Uhdens tek us tureeni kur semaks. Peterburga atrodas tur kur Kewa eetek juhrà. Geschu us tureeni us tureeni nclents. Kur wista kaschà tur graudu gaida. Winsh brauks us tureeni no tureenes gaida palihdsibas.

Peem.: Kur bees meschs, tur naw kuplu foku.

54. §. Laika teikumi.

Kad kaka naw mahjà, tad peles danzo (kad peles danzo?). Skolens palika skolà, **kamehr eemahzijàs** (zit ilgi?). **Tiflihdj pulkstens fit,** wajag dotees pee darba (kad wajag dotees pee darba?).

Laika teikumi eefahkas ar beedrotajeem: **kad, kamehr, tiflihdj** (lihdj, eefam).

Laika teikuma weetâ war leetot:

1) **buhribas wahrdu:**

Behrns jamahza, **kamehr tas jauns** = behrns jamahza **jaunibâ**.

2) **diwdabjus:**

Kad wejums gahjâs, tad ņaluhņa rats = weņumam **gahņhotees**, ņaluhņa rats. **Kad uhdeni neņa**, tad ņapliņņa trauks = uhdeni **neņot**, ņapliņņa trauks. **Kad mahjâ pahruahku**, tad laņu awiņi = mahjâ **pahruahziņs**, laņu awiņi. To redņeju, **kad uņ kalna ņtahweju** = to redņeju, uņ kalna **ņtahwedams**.

Laika teikumi, ņas iņteikti **ar diwdabjeem**.

Daudņi ehdu, daudņi dņehru, ņweņņai mahte **barojot**; ņawa mahte pabaroja, ņaujinâ **turedama**. Gailim **dņeedot**, eņ atmodos. Roņas kņehpi **turedams**, nekur uņ preekņchu netikņi. Weņņmalâ **nonahkuņņhi**, mehņ apņehdamees. Zinu lauku **pahreedams**, nonehmu zepurit. Laņņtigala nedņeedaja, ņehņas laiņa **gaididama**. Gruhti puhta kumeliņņņ, Riņas zeku **tezedams**. Noet ņaule wakarâ, ņeltahbolu **mehtheadama**; no rihtina **uņejot**, ņiâ tihru ņidrabinu.

80. uņdewums. Râ preekņņejâ uņdewumâ.

Trihzej' purwi trihzej' meņņhi kad es augu bahlinôs. Kad es nahkņchu gawilet no tokeem lapas birs. Maņiņņņ biju neredņeju kad nomira tehws mahmina. Kad ņlintoņi tad zeetiņi truhtumu. Waro nu ņuni kad wilks jau lopôs! Smagi ņņnahza ņila preede ņmalņa leetus peelijuņi. Wakarâam metotees eet pee meera. Saņa ņahle gauņņhi raud ņahjinâm nominama.

P e e m.: Trihzej' purwi, trihzej' meņņhi, kad es augu bahlinôs.

55. §. Kahrtas, zehlona un noluhka teikumi.

Kahrtas teikumi.

Kà prot, tà runà (kà runà?). **Kà fauz**, tà at-
fkan. **Kà jautà**, tà atbild. **Kà funi baro**, tà funs
klausa.

Kahrtas teikumi eesahkas pa laifam ar opstahka
wahrbu: **kà**.

Zehlona teikumi.

Skolotajs atlaida skolonus uf mahjam, **tapehz ka
izehlās flimiba** (flimibas deh). Istabas bij karstas,
tadeht ka laifs bij karsts.

Zehlona teikumi eesahkas ar beedrotajeem: **tapehz ka,
tadeht ka**.

Noluhka teikumi.

Tehws dahwaja behrneem grahmatas, **lai buhtu ko
mahzitees** (preefch mahzishanās). Bite krahj mēdu,
lai winai buhtu ko ehjt (ehshanai).

Noluhka teikumi eesahkas ar beedrotaju: **lai**.

81. usdewums. Kà preefchejā usdewumā.

Kreetns zilweks runā kà winfch domā. Zekus brugē
lai buhtu weeglaſ braukt. Kà winfch fazija tà notika.
Skolens nebij skolā tapehz ka bij flims. Kalpone aifgahja
uf bodi lai pirktu tehju. Mehš ehdam lai dſihwoiu.
Winfch noſarka, kà magonas ſeeds. Straufis newar lidot
tapehz ka wiram ihſi ſpahrii. Mehš ejam skolā lai
mahzitos. Kà wadſi dſen tà winfch leen. Ahboli neiſd-
wās tapehz ka tahrpi ſeedus noehda. Kà dſihwoſi tà ees.

P e e m.: Kreetns zilweks runā, kà winfch domā.

82. usdewums. Zausrahda galwenee un palihga teikumi;
turklaht ari janoteiz, kas katrs par palihga teikumu.

Kas otram bedri roſ, pats eefriht. Swehtiba, kas
nahſ no ta Kunga, dara bagatus. Kas no ſirds nahſ, tas

eet pee firds. Tu runà par laikeem, kas pagahjuſchi. Kas weenreis melojis tam netiz. Tshws ſtahſtija, ka plawas eſot pahrpluhduſchas. Buifens raudaja, kad winſch ſawu mahti eeraudſija. Es dſeedu tà, ka putniinſch. Behrens raud, tapehz ka iſſalzis. Dabuſi bahreenu, tapehz ka neklaufi. Pa meſchu ſtai-gadami, mehſ redſejam breedi.

Breeſchmeta teikumi atbild uſ jautajumu: **kas?**

Uſſihmetaji teikumi atbild uſ jautajumeem: **kahds? kahda? kurſch? kura?**

Papilditaji teikumi atbild uſ jautajumeem: **ka? kam? ko?**

Uſſtahflu teikumi atbild uſ jautajumeem: **kur? kad? ka? kapehz? kadeht?**

83. (60.) uſdewums. Norakſti ſekofcho ſtahſtinu un leez peeturas-ſihmes, kur to wajadſigs!

Peef.: Behz punkta, ſinams, jaraſta leelais burts.

Tabak ſihle rokâ nekâ mednis kokâ.

Kahds medineeks medija pa meſchu winam gadas ſihle pa ſchahweenam bet tas eerauga medni kas uſmeteek attah laku koka winſch doma ka neſot wehrts ſchaut ſihliti bet gan medni tadeht winſch luhkoja mednim klufam peewilkteek bet uſmanigais putns to laikâ pamanija un — aiſlaidas nu medineekam bij jaet uſ mahju tuſſcham rokâm.

56. §. Uſſtahſtits teikumſ.

Вносное предложение.

- a) Deewſ ſazija: „Zai top gaijma!“
- b) „Kas netaupa naudas, tas pats nauw wehrts ne rubla,“ teiza Peteris Leelais.
- z) „Breezajateek,“ teiza wehſtneſis, „mehſ eſam uſwarejuſchi!“

Ja to iſſaka waj uſraſta, ko kahds zits domajis, teizis waj rakſtijis, tad tahdu teikummu ſauz par atſtahſtitu teikummu. Pee wina nedrihkt neweena wahrda peelikt, ne ari no ta ko atnemt. Uſſtahſtits tei-

kums rakstot eesihmejams **pehdiñs** („ — “). Wĩsch pa laĩkam atbild uĩ jautajumu „fo?“, kadehĩ to řauz par **papilditaju palihga teikumu**. Teikums, kas řahw pirms (a) waj pehĩ (b) atřahřitĩ teikuma waj ari wina widũ (z), ir galwenaĩs teikums. Ja galwenaĩs teikums řahw pirms aĩřnemtĩ teikuma (a), tad to atřchĩr ar **folou**, ja pehĩ (b) waj ari wina widũ (z), tad ar **fomatu**.

84. (61.) uřdewums. Norakřti řekofřo řahřĩnu un leez wajadřĩgĩs peeturas-řĩhmes!

W a h r p a s.

Rahĩs řemneeks ar řawu dehlu gahja druwu apřkatĩt gar druwu řtaĩgajot dehlĩs wajzaja tehwan tehw kadehĩ zĩtas wahrpas řawas galwas noleekufřas tĩf řemu bet zĩtas tura tairni tehws norahwa diwas wahrđas un řazija luhĩ řchĩ wahrpa řura bij řemu noleekufees ir řkairtu řmagu grandu pilna bet řchĩ řuca tureja řawu galwu pazeltu ir glušchĩ tukřcha un weegla tukřčas galwas pĩdĩtas ar lepnibu.

85. uřdewums. Norakřti un leez peeturas-řĩhmes!

W i l k s u n ř u n s.

Wĩks peegahja pee řeřtas un řahřa zaur to řřatitees pagalmĩ tur wĩsch eeraudřija řunu-buhdu pee řuras guleja leels řuns kas ta par řunga dřĩhwi wĩks domaja pařchĩ tai brihđĩ peegahja pee řuna zĩlweks un to paglaudija

Nu tahĩs teeřcham apřřauřchams wĩks řazija řunim řatru deenu baribas papĩlĩnam bet mehĩ wĩlki řřraidam neehduřchĩ weřelĩm nedelĩm eeřchu pee zĩlweka par řalpu peegahjĩs pee wahrteem wĩsch iřđĩřda wadřchu řchwadřeřchanu un řuna reeřchanu wĩsch apřřahjĩs un řahřa apđomatees tĩ tad řuns peeřeets wařchĩs ne tahdu dřĩhwi newehlos nu iřřalkuřchais wĩks dewĩs tezinus tahřak.

57. §. Geřprausti wahrđĩ un teikumi.

Вводныя слова и предложенія.

řchodeen, řĩ rahđas, buhĩ leetus. Wĩsch, war-
buhĩ, jau riřtu aĩřbrauřs.

Uhdens, **kà awisê lafju**, ir eewehrojams dseedinafchanaš lihdselklis. Slinkums, **kà paruna šafa**, ir wiša kausnuma pereklis.

Ešprausti wahrdi un teikumi nestahw šafarâ ar galweno teikumumu. Ja winus atmet, tad galwenâ teikuma nošihme paleek ta pate. Tiklab ešpraustee wahrdi, kà ari teikumi atšchīrami ar **fomatu**.

86. usdewums. Noraksti un atšchīr ešpraustos wahrduš un teikumus ar fomatu!

Šchi šaimneeze kà leekas loti tihriġa. Strahdat kà redšams winam negribas. Šchis tirgotajs zik dširdams nopirzis leelu semes gabalu. Tas tilts nam jašchaubas ir loti šīprs. Šchini upē zik finams ir daudš šiwju un wešschu. Kaki kà dširdejam dabas=stahstu štundâ ešot loti kaitigi dšihwneeki. Šchâ strahdat luhk ir mahkfla. Leelâš pilšehtâš to fina katrs pilšehtneekš ir daudš nabadšigu kauschu.

58. §. Ušruna un peelifums.

Обращение и приложение.

Ušruna.

Peedod, **draugs!** Puifen, kur eedams? Tezi nu, **kumelin!**

Peelifums.

Andrejs, **muhšju jaunais draugs**, loti tšchakls. Peteris Leelais, **Kreewijas keisars**, dibinaja Peterburgu.

Peelifums pašfaidro wahrduš, kas stahw preekšch ta. Ušrunu un peelifumu atšchīr ar **fomatu**.

87. usdewums. Kà preekšchejâ usdewumâ.

Ko tu guli semneezi! Sweikš dahrgais draugs! Behrni netrošchnojat! Aistaiši durwis dehliā! Kudsi galwenakais uštura lihdselklis šchogad noaugušchi labi. Mašfamâ Kreewijas širdi daudš kauschu. Tehw pirz man ahbezi! Behz pawafara dabas gresnuma nahk karštâ wafara.

59. §. Leetojums. Pateizigais lauma.

Wehrgu, kas šavam kungam bij isbehdsis, noteefaja uš nahwi. Wīnu wēda uš kahdu laukumu, kas bij aplenkts augsteem muhreem, un tur laida tam wirsū breetmigu laumu. To redset bij šanahzis wairaf tuhstoschu kauschu. Lauwa lehza nifni uš nabagu zilweku, bet palika peepeschi stahwot, wehdinaja asti, lehtaja pilns preeka ap wīnu un laisija rokas. Skatitaji brihnijās un jautaja wehrgam, kadeht tas tā noteekot. Wehrgs stahstija: „Kad es no šawa kunga isbehgu, tad mahjoju tukšnefi kahdā alā. Tur nahza šhis lauma smilksedams pee manis eefšhā un rahdija man šawu ketu, kurā bij eeduhrees ašs dadfis. Dadfi es iswilku. No ta laika lauma no manis wairs neatstahjās. Wīnš nefa man medijumu, un mehš dšihwojām kā draugi. Nešfen medineefi muhs abus isšchihra un šaguhstija. Tagad šcheit labais dšihwneeks, mani redsedams, preezajas.“

Wīfi laudis preezajās par laumas uštizibu un šauza škani: „Zai dšihwo labdarigais zilweks un pateizigais lauma!“ Wehrgu atlaida par brihwu zilweku un turklaht bagatigi apdahwinaja. Lauwa gahja wīnam no šoda weetas lihds, kā rahms šunitis, un palika arweenu pee wīna.

„Wehrgu, kas šavam kungam bij isbehdsis, noteefaja uš nahwi“ ir teikumumu pakahrtojums. „Wehrgu noteefaja uš nahwi“ ir galwenais teikums un „kas šavam kungam bij isbehdsis“ — apšihmetaja teikums u. t. t.

Uš kureem jautajumeem atbild: 1) preešchmeta, 2) apšihmetaja, 3) papilditaja, 4) apstahllu teikumi?

Ur kahdu peeturas-sihmi atšchir palihga teikumumu no galwenā teikuma? Kas ir atstahstits teikums?

Ur kahdu peeturas-sihmi atšchir eespraustus wahrds un teikumus, ušrunu un peelikumumu?

60. §. Peeturas=sihmes.

Знаки препинания.

Вунктс (точка).

Вунктс stahdams wehstijuma teikuma beigās:
Pehz pabeigta darba šalda dufa. Katrai deenai šawas behdas.

p. p. = par peemehru, u. t. t. = un tà tablak,
t. i. = tas ir.

Puskolons (ТОЧКА СЪ ЗАПЯТОЙ).

**Ar puskolonu (;) atschkir garafus teifumu
šafahrtojums, ša:**

Ja mantu pasaudeši, tomehr, uszihtigi štrahdadams,
pee tas atkal tikši; bet ja pasaudeši labo širds apšinu un
godu, tad to nekad wairs neatdabuši.

Komats (ЗАПЯТАЯ).

Ar komatu atschkir:

1) **weenadus teifuma lozeflus:**

Šreedes, egles, apfes, behrsi ir kofi.

Ja štarp weenadeem teifuma lozefkeem
štahw beedrotaji „un“, „waj“, tad komata neleef.

Tirgotajs pirk un pahrdod. Šchodeen atnahšs
brahlis waj mahša.

2) **galwenos teifumus, štarp fureem atrodas
beedrotaji:**

Nabadsiba mahža, bet laime posta. Behrkonis
ruhža, un leetus lija.

3) **ihšus galwenos teifumus, šas nauw šai-
štiti beedrotajeem, bet štahnw tuwâ šakarâ:**

Tumšchums behg, gaisma aust, lakstigala pogâ.

4) **palihga teifumus no galwenâ teifuma:**

Košs, šo dehštiju, nes jau auglus. Râ šazits,
tà darits. Darbu nobeidšis, winšch aišgahja pa-
štaigatees.

5) **galweno teifumu, ja tas štahnw atštahštità
teifuma widû:**

„Deembijiba,“ šaka Salamans, „ir wišas gud-
ribas ešahkums.“

6) **eespraustus wahrdus un teikumus:**

Wensch, leekas, ir loti uszihtigs. Dseguse, tātas sinams, few ligsdas netaifa.

7) **ujrunu:**

Zeles, mana mahmulina, es pazelschu weleniru!

8) **peelikumu:**

Lakstigala, skaisā dseedataja, ir mas putnisch.

9) **fajutumū skanas:**

Hi, zif jauks skats! Lubk, wensch jau nabk!

Kolons (двоеточие).

1) **Kolons stahdams pehz tahda teikuma, kur uiskaita wairaf preekshmetu:**

Rakstamas leetas ir fchās: papirs, spalwa, sīhmulis un grifele.

2) **starp galweno un atstahstīto teikumū:**

Fridrikis Leelais fajija: „Mana manta nepeeder man, bet walstij.“

3) **starp diweem galweneem teikumeem, ja pehdejais pasfaidro pirmo:**

Mahzatees, behrni: sinibas zilwefam atnes leelu labumu!

Jautatajs (знакъ вопросительный).

Jautatajs stahdams pehz jautajuma teikuma:

Kur, gailiti, tu tezeši, rihta krehflinâ?

Iffauzejs (знакъ восклицательный).

Iffauzejs jaleef pehz pawehles, wehleschanās un issaukschanās teikumeem:

Raksti glihtak! Kaut jel allasch buhtu augligi gadi! Zif jauka Widsemes Schweizija!